

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Aneta Skrbelová

Osvojení dítěte registrovanými partnery

Diplomová práce

Olomouc 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Osvojení dítěte registrovanými partnery vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou a mezer má 109 097 znaků.

V Olomouci dne 18. 6. 2022

Aneta Skrbelová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce JUDr. Lence Westphalové, Ph.D. za podnětné rady a odbornou pomoc, kterou mi poskytovala při zpracovávání mé diplomové práce a za čas, který mi věnovala. Dále bych ráda poděkovala také své rodině, příteli a všem kamarádům, kteří mě při vytváření této práce podpořili, a bez jejichž pomoci by nebylo možné práci dokončit.

Obsah

Prohlášení	2
Poděkování	3
Obsah	4
Seznam zkratk	7
Úvod	8
1 Osvojení.....	10
1.1 Vývoj právní úpravy	10
1.2 Platná právní úprava	11
1.3 Druhy osvojení.....	15
1.4 Osvojení dítěte registrovanými partnery.....	17
1.5 Zhodnocení právní úpravy	18
2 Registrované partnerství.....	21
2.1 Vývoj právní úpravy a vnímání homosexuality ve společnosti.....	21
2.2 Vznik registrovaného partnerství.....	23
2.3 Práva a povinnosti partnerů	24
2.4 Zánik registrovaného partnerství	25
2.5 Zhodnocení právní úpravy	25
3 Rozhodovací praxe soudů týkající se osvojení registrovanými partnery	27
3.1 Rozhodovací praxe Ústavního soudu České republiky	27
3.1.1 Nález Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16.....	27
3.1.2 Nález Ústavního soudu ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 6/20.....	28
3.1.3 Závěry plynoucí z české judikatury.....	28
3.2 Rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva	30
3.2.1 E. B. proti Francii	30
3.2.2 Mennesson proti Francii	31

3.2.3	X a ostatní proti Rakousku	31
3.2.4	Gas a Dubois proti Francii.....	32
3.2.5	Závěry plynoucí z judikatury ESLP	32
4	Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl ÚS 7/15 a jeho dopad na Českou republiku.....	34
4.1	Skutkový stav.....	34
4.2	Právní úprava vztahující se k případu.....	34
4.3	Vyjádření veřejné ochránkyně práv	36
4.3.1	Zpráva o šetření veřejné ochránkyně práv.....	36
4.4	Odůvodnění ÚS.....	37
4.5	Odlišná stanoviska	38
4.5.1	Odlišné stanovisko soudce Ludvíka Davida.....	38
4.5.2	Odlišné stanovisko Jaromíra Jirsy	39
4.5.3	Odlišné stanovisko soudce Vladimíra Sládečka.....	39
4.5.4	Odlišné stanovisko soudce Jiřího Zemánka.....	40
4.6	Dopad nálezů na českou společnost a český právní řád	40
5	Zahraniční právní úprava a návrh možné právní úpravy v České republice	42
5.1	Slovensko.....	42
5.2	Rakousko	42
5.3	Německo	43
5.4	Itálie	44
5.5	Další evropské státy	44
5.6	Možná novelizace právní úpravy v Česku s ohledem na zahraniční právní úpravu..	46
5.7	Novely projednávané v České republice.....	47
5.7.1	Návrh novely ZRegP	47
5.7.2	Návrh novely OZ.....	47
5.7.3	Návrh novely LZPS	48

Závěr.....	50
Seznam použitých zdrojů.....	52
Shrnutí	56
Summary.....	56
Klíčová slova	56
Keywords.....	56

Seznam zkratk

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

EU – Evropská Unie

LGBT+ – Lesby, gayové, bisexuálové, transsexuálové a další identity

LZPS – ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí

OZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

OZO – zákon č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský

PACS – pacte civil de solidarité (smlouva o občanské solidaritě)

ÚS – Ústavní soud České republiky

Ústava – ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava české republiky, ve znění pozdějších předpisů

ZoR – zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

ZRegP – zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů

ZŘS – zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Úvod

Pro svou diplomovou práci jsem si zvolila téma Osvojení dítěte registrovanými partnery. Toto téma jsem si vybrala zejména proto, že práva homosexuálů a celé LGBT+ komunity jsou v současnosti velice aktuálním a ve společnosti často diskutovaným tématem. Homosexualita je dnes již v mnoha evropských státech obecně považována za jev zcela normální a přirozený. V evropských právních rádech také homosexuálové nabývají čím dál více práv, například na základě institutu registrovaného partnerství. Registrované partnerství má být jako svazek dvou osob obdobný svazku manželskému. Osoby v registrovaném partnerství by tak měly mít stejná práva a povinnosti jako osoby, které uzavřely manželství. Přesto je v otázce rodičovství a výchovy dětí stále upřednostňována tradiční rodina a v oblasti osvojení a náhradní rodinné péče tak vznikají největší rozdíly mezi homosexuálními a heterosexuálními páry.

Práce je členěna do 5 kapitol. První kapitola pojednává o samotném institutu osvojení. Úvod této kapitoly se zaměřuje na historický vývoj tohoto institutu. Dále bude rozebráno, jak osvojení dělí právní teorie a bude přiblížen institut osvojení z hlediska platné právní úpravy. Na konci kapitoly se budu zabývat osvojením registrovanými partnery. Ve druhé kapitole se zaměřím na institut registrovaného partnerství. Kapitola bude pojednávat o tom, jak se české zákony stavěly k tématu registrovaného partnerství a homosexuálních párů v minulosti. Dále se budu zabývat vznikem a zánikem partnerství a vzájemnými právy a povinnostmi registrovaných partnerů. Ve třetí kapitole své práce se budu věnovat rozhodovací praxi soudů v oblasti osvojení registrovanými partnery. Podrobně se zaměřím na rozhodovací praxi Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva. Další kapitola se bude zabývat rozborem nálezu Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15, který byl pro otázku osvojení dítěte registrovanými partnery v České republice klíčový. Poslední kapitola pojednává o zahraniční právní úpravě a komparaci mezi zahraničními právními řády a českým právním řádem. V této kapitole též pokusím nastínit, jak by se mohla v České republice právní úprava osvojení registrovanými partnery změnit a v čem by se mohla inspirovat v zahraniční právní úpravě. Budu se též zabývat návrhy změn zákonů, které Poslanecká sněmovna projednávala.

Primárním cílem mé práce je pohled na právní úpravu osvojení registrovanými partnery. Podrobně si rozebereme oba instituty, osvojení i registrované partnerství, a zhodnotíme platnou právní úpravu. Cílem diplomové práce je zjistit, jaké možnosti mají registrovaní partneři v oblasti osvojení dítěte a jak se k tomuto problému staví české právo. Dalším záměrem je

zjistit, jaký dopad měl na českou společnost a český právní úřad výše zmiňovaný judikát, a nastítnit možnou novelizaci právní úpravy s ohledem na zahraniční právní úpravu.

Ve své práci budu vycházet z odborných monografií, učebnic a komentářové literatury. Značná část práce rovněž bude vycházet z právních předpisů, judikatury, odborných článků a časopisů.

1 Osvojení

1.1 Vývoj právní úpravy

Osvojení neboli adopci chápeme jako přijetí cizí osoby za vlastní. Tento právní institut byl znám již v dobách starověkého Říma. Osvojení v minulosti sledovalo především zájem osvojitele, který neměl vlastní potomky, na zachování rodu a rodového majetku. Osvojitelem se mohl stát pouze muž a mezi osvojencem a osvojitelem musel být minimální věkový rozdíl osmnáct let. V antickém Římě sloužilo osvojení zejména k udržení starých patricijských rodů, nikoli k zajištění péče o malé děti a nemluvňata. Zejména udržení rodu sledovalo osvojení také v průběhu středověku, kdy bylo zavedeno sbratřování šlechtických rodů. Během novověku až do první světové války nemělo osvojení značný význam. V českých zemích bylo osvojení upraveno v OZO v pouhých sedmi paragrafech. Podstatným účelem osvojení bylo poskytnutí osvojitelova jména osvojenci. Osvojitelem se mohla stát pouze bezdětná osoba starší čtyřiceti let a věkový rozdíl mezi osvojencem a osvojitelem musel činit nejméně osmnáct let. Osvojení bylo založeno smlouvou, ve které mohly být práva a povinnosti mezi osvojitelem a osvojencem modifikovány. Tuto smlouvu poté musel schválit zemský úřad a zemský soud. OZO také zavedl dodnes používanou terminologii osvojitel a osvojenec.¹

V období první republiky bylo osvojení regulováno zákonem č. 56/1928 Sb. z. a n., o osvojení, který dělil osvojení na osvojení prosté a osvojení dítěte nemanželského nemanželským otcem. Právní úprava sice byla modernější a podrobnější, ale v mnohém navazovala či kopírovala OZO z roku 1811. V případě osvojení nemanželského dítěte nemanželským otcem byly pro osvojení stanoveny jiné předpoklady. Osvojitel mohl být mladší čtyřiceti let a věkový rozdíl mezi osvojencem a osvojitelem nebyl rozhodný. Osvojitel také mohl mít vlastní manželské děti. Oba druhy osvojení byly stále založeny na smluvním principu. Bylo ale vyžadováno, aby smlouva měla podobu veřejné listiny či soukromé listiny, na které musely být podpisy ověřeny soudem nebo notářem. Osvojení bylo zrušitelné dohodou všech stran či podáním žaloby k soudu.²

Hlavní účel osvojení se začal měnit postupně vlivem dvou světových válek, především vlivem druhé světové války. Osvojení začalo být z důvodu existence velkého množství sirotků chápáno jako institut ochranný a výchovný. Po druhé světové válce byl přijat zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, který osvojení vymezuje jako právní institut sledující zejména zájem

¹ HANUŠ, Daniel. In: RADVANOVÁ, S. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 66-67.

² Tamtéž.

osvojovaného nezletilého dítěte. Tímto zákonem byla zrušena podmínka bezdětnosti osvojitele a minimální věková hranice čtyřiceti let. Rovněž nebyly striktně vymezeny minimální věkové rozdíly mezi osvojitelem a osvojencem, ale bylo stanoveno, že věkový rozdíl musí být přiměřený. Byla opuštěna soukromoprávní povaha institutu. Nemohla již být uzavřena smlouva o osvojení, ale o osvojení rozhodoval pouze soud. Rozhodovacím kritériem byl prospěch a zájem dítěte. Právním účinkem osvojení byl zánik rodičovských práv a povinností biologických rodičů. Jelikož osvojení bylo vnímáno především jako institut náhradní rodinné péče a institut chránící nezletilé osiřelé děti, zletilá osoba být osvojena nemohla. Soud mohl osvojení zrušit na návrh osvojitele nebo osvojence pouze z důležitých důvodů. Zákon č. 15/1958 Sb., o změně předpisů o osvojení, novelizoval zákon o rodině. Tato novela zavedla například nemožnost zrušení osvojení v případě osvojení dítěte manželem rodiče.³

V roce 1963 byl přijat zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, který osvojení upravoval v ustanovení § 63 až § 77. Dle tohoto zákona „*osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský.*“⁴ Osvojení bylo tímto zákonem vnímáno jako institut náhradní rodinné péče. Hlavním posláním osvojení bylo kompenzovat nezletilému dítěti pevné rodinné zázemí, které se mu v jeho původní rodině nedostalo. Osvojení se dělilo na osvojení prvního stupně a osvojení druhého stupně. Osvojení prvního stupně se nezapisovalo do matriky, kdežto osvojení druhého stupně ano. Osvojení druhého stupně bylo nezrušitelné. Osvojitel se mohl sám rozhodnout, zda bude žádat o osvojení prvního nebo osvojení druhého stupně. V souladu se socialistickým zřízením státu musel být osvojitel osobou, která zaručovala svým způsobem života, že osvojení bude prospívat nejen dítěti, ale také společnosti. Nově byla také zavedena tříměsíční preadopční péče.⁵

1.2 Platná právní úprava

Osvojení je právní institut, který je obsažen ve všech evropských právních řádech. Každý evropský právní řád jej však upravuje trochu jiným způsobem. Osvojení je v České republice nyní upraveno v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku, konkrétně v ustanovení § 794 až § 854. Je vymezeno jako přijetí cizí osoby za vlastní. Osvojení lze také definovat jako umělé

³ HANUŠ, Daniel. In: RADVANOVÁ, S. a kol. *Rodina a dítě...*, s. 67-68.

⁴ ZoR, § 63.

⁵ ŠVESTKA, Jiří. In: HRUŠÁKOVÁ, Milada a kol. *Zákon o rodině – Komentář*. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 206-208.

navození vztahu mezi osvojencem a osvojitelem, jaký je zpravidla mezi biologickým dítětem a rodičem.⁶

Nyní se budeme blíže zabývat osvojením nezletilého a právní úpravou tento institut upravující. Základním předpokladem pro osvojení a zároveň hlavním účelem osvojení je existence vztahu mezi osvojitelem a osvojencem, jaký je zpravidla mezi rodičem a dítětem nebo že tu jsou alespoň základy takového vztahu. Osvojuje-li si totiž dítě cizí osoba, je existence takového vztahu vyloučena. K vytvoření přinejmenším základů takového vztahu slouží předadopční péče.⁷ Osvojením zaniká právní příbuzenství mezi osvojencem a jeho původní rodinou a současně vzniká příbuzenství mezi osvojencem a osvojitelovou rodinou. Osvojením tedy zaniknou veškerá rodičovská práva a povinnosti biologických rodičů osvojence, rovněž jako veškeré ostatní příbuzenské vazby.⁸

V návaznosti na tento vznik a současný zánik rodičovských práv se v souladu s OZ osvojitel, případně osvojitelé, zapíše do matriky jako rodič, případně rodiče dítěte.⁹ Dalším veřejnoprávním důsledkem osvojení je změna rodného čísla nezletilého osvojence, která je nutná v souladu s ustanovením zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel. Nezletilému je tedy osvojením přiděleno nové rodné číslo.¹⁰ To je jedinci měněno také tehdy, pokud je jedno rodné číslo přiděleno dvěma nebo více osobám či jim bylo přiděleno chybné rodné číslo. Jedním z důvodů změny rodného čísla je také změna pohlaví.¹¹

Na základě osvojení nabývá osvojenec veškerá majetková práva jako by bylo dítě vlastní. Z uvedeného tedy vyplývá, že osvojitel má vůči osvojenci vyživovací povinnost. Osvojený má rovněž právo na povinný díl z pozůstalosti po osvojiteli a stejně jako biologické děti osvojitele dědí v první dědické třídě. Osvojitelům vzniká též povinnost spravovat jmění osvojence. Majetková práva ovšem získávají i osvojitelé, jimž též vzniká právo na výživné na základě vzájemné vyživovací povinnosti mezi předky a potomky.¹²

Pro rozhodnutí o osvojení je stanoveno několik předpokladů. Osvojitelem se dle OZ může stát pouze osoba zletilá a plně svéprávná. Osvojitel také musí svým způsobem života či osobními vlastnostmi zaručit, že bude pro osvojence dobrým rodičem. Rozhodnými jsou rovněž důvody a pohnutky, které osvojitele k osvojení vedou. Zdravotní stav osvojitele není

⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 177-178.

⁷ KRÍSTEK, Adam. *Osvojení dětí: Úplná adopce v českém právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 31-32.

⁸ Tamtéž, s. 13-20.

⁹ OZ, § 797.

¹⁰ KRÍSTEK, Adam. *Osvojení dětí: Úplná adopce...*, s. 27-29.

¹¹ zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel, ve znění pozdějších předpisů, § 17 odst. 1.

¹² KRÍSTEK, Adam. *Osvojení dětí: Úplná adopce...*, s. 21-25.

rozhodujícím kritériem, nemůže však omezovat péči o osvojené dítě ve značné míře. Přechodná nemoc osvojitele tak nemůže být důvodem pro zamítnutí osvojení, pokud taková nemoc nebude omezovat péči o dítě.¹³ Jako další předpoklad osvojení je přiměřený věkový rozdíl mezi osvojencem a osvojitelem, který zpravidla nesmí být nižší než šestnáct let.¹⁴

K tomu, aby dítě mohlo být osvojeno, je vyžadováno několik souhlasů. Obecně lze říci, že s osvojením musí souhlasit osoby, kterých se osvojení bezprostředně týká. OZ stanovuje, že k osvojení musí dát souhlas osvojenec, rodiče osvojence či osoby, které jsou oprávněny dát za rodiče osvojence souhlas.¹⁵ Souhlas osvojitele je presumován podáním žádosti o osvojení. Toto ustanovení OZ vychází z čl. 5 Evropské úmluvy o osvojení dětí, která říká, že „*osvojení nebude povoleno, pokud nebyly uděleny a dále nebyly staženy alespoň dále uváděné souhlasy s osvojením: a) souhlas matky, a v případě, že je dítě manželského původu, souhlas otce; anebo v případě, že není k dispozici otec ani matka, aby dali souhlas, souhlas kterékoli osoby anebo orgánu oprávněných místo nich vykonávat rodičovská práva v tomto ohledu; b) souhlas manžela (manželky) osvojitele.*“¹⁶

Na prvním místě se vyžaduje souhlas osvojence, kdy je vyžadován souhlas dítěte staršího dvanácti let. Za osvojence mladšího souhlas uděluje jeho opatrovník. Opatrovník dává souhlas také v případě, pokud dítě není schopné posoudit následky svého vyjádření a pokud takové udělení souhlasu je v rozporu se zájmy dítěte. Soud je však povinen vždy zjistit názor osvojovaného dítěte a vzít jej v úvahu při rozhodování. Opatrovníkem je zpravidla jmenován OSPOD, který je povinen zjišťovat rozhodné skutečnosti, na jejichž základě posoudí, zda souhlas udělí, či neudělí. Osvojenec také může vzít svůj souhlas zpět, a to až do vyhlášení rozhodnutí o osvojení.¹⁷

Dalšími osobami, které s osvojením musí souhlasit, jsou rodiče osvojence. Ti souhlas dávají osobním prohlášením vůči soudu, který je musí poučit o podstatě a důsledcích jejich prohlášení a důsledcích a podstatě osvojení.¹⁸ Souhlas k osvojení nemůže dát rodič mladší šestnácti let, čímž se zákon snaží chránit nezletilého rodiče, především jeho právo na rodinný život. Takový rodič totiž může být značně ovlivněn prostředím, ve kterém žije. Pokud rodič mladší šestnácti let nejeví o dítě zájem a nemá zájem se ani v budoucnu o dítě starat, je možné

¹³ OZ, § 799.

¹⁴ OZ, § 803.

¹⁵ OZ, § 805.

¹⁶ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 132/2000 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o osvojení dětí.

¹⁷ SMOLÍKOVÁ, Kateřina. In: MELZER, Filip, TÉGL Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655–975*. Praha: Nakladatelství Leges, 2016, s. 1105–1114.

¹⁸ OZ, § 810.

o osvojení jeho dítěte rozhodnout až po dovršení stanoveného věku.¹⁹ Co se týče matky dítěte, může dát souhlas k osvojení nejdříve šest týdnů po narození dítěte. Tato lhůta neplatí pro otce dítěte, který může souhlas udělit ihned po narození dítěte.²⁰ V případě, že byl rodič zbaven rodičovské odpovědnosti a zároveň i práva dát souhlas k osvojení či není schopen projevit svůj vůli nebo rozpoznat následky svého jednání nebo je ovládnout, není souhlas rodiče s osvojením vyžadován. Souhlas není také vyžadován, pokud se orgánům veřejné moci nepodaří zjistit, kde se rodič zdržuje.²¹ Pokud však tyto skutečnosti nastaly u obou rodičů, je vyžadován souhlas poručníka, popřípadě souhlas opatrovníka, kterého jmenuje soud.²² Problematickým se stává případ, kdy rodič nejeví o dítě zájem a není možné obstarat souhlas takového rodiče. Závažným porušením rodičovských povinností je dle Nejvyššího soudu situace, kdy rodič neprojevuje o dítě jakýkoliv zájem a nad rámec výživného mu neposkytuje ničeho. Rodič také o své dítě nejeví zájem, pokud se s dítětem nesnaží navázat kontakt, neinformuje se o zdravotním stavu dítěte či prospěchu ve škole.²³ Neprojevení zájmu přitom musí být dlouhodobé povahy. Zákon stanovuje, že se musí jednat o nezájem zjevný, který musí trvat přinejmenším tři měsíce od posledního projeveného zájmu. OSPOD musí rodiče o důsledcích jejich chování poučit.²⁴ Všechny strany mají právo svůj souhlas odvolat, a to po dobu tří měsíců od doby, kdy byl souhlas dán. Souhlas je ovšem možné odvolat i po uplynutí tříměsíční lhůty, pokud ještě dítě nebylo předáno do preadopční péče či pokud má být dítě na základě rozhodnutí soudu vydáno zpět rodičům.²⁵ Souhlas k osvojení dále pozbývá platnosti vždy, pokud k osvojení nedojde do šesti let od udělení souhlasu.²⁶

Jak již bylo řečeno výše, o osvojení rozhoduje soud. Řízení ve věci osvojení upravuje ZŘS. Osvojení tedy nelze založit smluvně, jako tomu bylo v minulosti. Řízení je ovládáno dispoziční zásadou a představuje tak výjimku z obecného principu, že nesporná řízení lze zahájit z úřední moci.²⁷ Aktivně legitimovanou osobou je pouze osoba potenciálního osvojitele. Jedná-li se o osvojení společné, navrhovatelé musí podat návrh společně nebo se k návrhu jednoho osvojitele musí druhý osvojitel přidat. Jelikož se jedná o řízení ovládané dispoziční zásadou, navrhovatel disponuje řízením a svůj návrh může vzít kdykoli zpět. O věci je rozhodováno konstitutivním rozsudkem, z čehož vyplývá, že právní vztah mezi osvojencem

¹⁹ SMOLÍKOVÁ, Kateřina. In: MELZER, Filip, TĚGL Petr a kol. *Občanský zákoník...*, s. 1128-1130.

²⁰ OZ, § 813.

²¹ OZ, § 818 odst. 1

²² OZ, § 818 odst. 2

²³ usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. srpna 2006, sp. zn.: 30 Cdo 2873/2005

²⁴ KŘÍSTEK, Adam. *Osvojení dětí: Úplná adopce...*, s. 38.

²⁵ OZ, § 817.

²⁶ OZ, § 816.

²⁷ ZŘS, § 429.

a jeho biologickou rodinou zanikne až právní mocí rozsudku o osvojení. Současně také až nabytím právní mocí rozsudku vznikne nový právní vztah mezi osvojencem a osvojitelem. Rozsudek o osvojení působí erga omnes, je tedy závazný pro všechny.²⁸

1.3 Druhy osvojení

V rámci teorie je rozlišováno několik druhů osvojení. Nejčastěji se osvojení rozděluje na osvojení individuální a osvojení společné. Individuální osvojení spočívá v tom, že osvojitelem se stane pouze jedna osoba. Zákon tuto osobu označuje jako tzv. jinou osobu. Důvodová zpráva k OZ říká, že jinou osobou se rozumí osoba, která ač třeba nežije sama, nežije v žádném zákonem uznaném svazku. Nemůže se však jednat o registrované partnery, a to zejména s ohledem na jiný právní předpis, v němž jsou vztahy registrovaných partnerů upraveny. Důvodová zpráva odkazuje na ZRegP, který v této záležitosti stanovoval přísné pravidlo, na jehož základě bylo zakázáno individuální osvojení osobě, která uzavřela registrované partnerství. Toto ustanovení však bylo ÚS zrušeno. O této problematice bude pojednáno níže. O individuální osvojení nemůže také žádat osoba žijící v manželství, jelikož by šlo o osvojení jedním z manželů, nikoliv o osvojení individuální. Individuální osvojení je umožněno pouze výjimečně vždy s ohledem na zájem osvojovaného dítěte. Individuální osvojení tak je nyní umožněno osobě žijící v registrovaném partnerství či v nesezdaném soužití.²⁹ Společnými osvojitelem se mohou stát pouze manželé. Z povahy věci je tedy vyloučeno společné osvojení nesezdaným párem rozdílného či stejného pohlaví. Společné osvojení je zakázáno také registrovaným partnerům.³⁰

Osvojení lze dále rozdělit na osvojení přímé a nepřímé. Rozdíl mezi osvojením přímým a nepřímým spočívá v zásahu veřejné moci do vztahu mezi osvojencem a osvojitelem. Nepřímé osvojení je zajišťováno zprostředkovaně. Stát v tomto případě vyhledává děti vhodné k osvojení a vytipovává pro tyto děti jejich nové potenciální rodiče, tedy vyhledává zájemce o osvojení. Naproti tomu podstatou přímého osvojení je skutečnost, že biologičtí rodiče a zájemci o osvojení se navzájem znají a stát nemusí zprostředkovávat osvojení. Chybí zde osoba zprostředkovatele a do procesu osvojení vstupují pouze biologičtí rodiče nebo zákonní zástupci osvojovaného dítěte.³¹

Dále lze osvojení rozdělit na osvojení zrušitelné a nezrušitelné. Zásadně je osvojení nezrušitelné. Zrušitelné je osvojení pouze výjimečně v případě, kdy osvojitel nebo osvojenec

²⁸ ZEMANDLOVÁ, Anna. In: MELZER, Filip, TĚGL Petr a kol. *Občanský zákoník...*, s. 1035-1038.

²⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Rodinné právo...*, s. 182.

³⁰ Tamtéž, s. 181.

³¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Rodinné právo...*, s. 181.

podají soudu návrh na zrušení osvojení z důležitých důvodů. Osvojení lze zrušit maximálně do tří let od rozhodnutí soudu o osvojení. Poté se jedná o osvojení nezrušitelné. Tato lhůta neplatí, pokud se jedná o osvojení, které bylo provedeno v rozporu se zákonem. Takové osvojení lze zrušit i po uplynutí této lhůty.³² Zrušením osvojení zaniká poměr mezi osvojencem a osvojitelem a obnovuje se původní příbuzenský vztah.³³

Mezi další nejzákladnější dělení osvojení patří dělení na osvojení nezletilého a zletilého. O tradičním osvojení nezletilého již bylo pojednáno výše. Osvojení zletilého je podle důvodové zprávy institut zcela výjimečný, který má pomoci vyřešit situace, které jiným způsobem vyřešit nelze.³⁴ Zletilého lze osvojit pouze, pokud takové osvojení není v rozporu s dobrými mravy. Rozpor s dobrými mravy by mohl být spatřován v případě, kdy by osvojení vedlo k jiným důsledkům, než zákonodárce předvídal. Takové vedlejší důsledky jsou dovoleny, pokud nenarušují samotnou podstatu institutu osvojení. Hlavním cílem osvojení je vytvoření skutečného vztahu rodič-dítě. Ostatní motivy, například ekonomické nebo daňové, nesmí být pro osvojení rozhodné.³⁵ Osvojení zletilého je možné ze dvou důvodů. Zaprvé jde o případ, kdy osvojitelé žili s nezletilým ve vztahu obdobném vztahu rodičů a dítěte již před dosažením zletilosti, ale toto dítě dříve osvojit nestihli. Do této skupiny případů lze také zařadit osvojení zletilého z osvojované sourozenecké skupiny. Zároveň musí být věk osvojovaného blízký věku nezletilého. K osvojení dochází proto, aby byly dítěti právně dotvořeny rodinné vazby, které fakticky byly vytvořeny již dříve. Takové osvojení je nazýváno osvojením zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého. Toto osvojení má stejné právní důsledky jako osvojení nezletilého.

Zadruhé se jedná o osvojení zletilého, který s osvojitelem nežil ve vztahu obdobném vztahu rodiče a dítěte nebo od této skutečnosti uplynula dlouhá doba. V takových případech je hlavním důvodem osvojení především zachování rodu osvojitele. V tomto případě se jedná o osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého či o osvojení neúplné. U takového osvojení nastávají jiné právní účinky. Osvojitelem se většinou stávají osoby, které nemají potomky, ať již biologické či právní, či jim jejich potomci neposkytují náležitou pomoc. Jedná se také o případy, kdy osvojitelé nemají pokračovatele ve svých dílech, ať vědeckém či uměleckém nebo jiném. Předpokladem je, že takové osvojení je přínosné pro osvojitele i osvojence navzájem, nebo v odůvodněných případech alespoň pro jednoho z nich.³⁶ Neúplné

³² OZ, § 840.

³³ OZ, § 841.

³⁴ Důvodová zpráva k OZ, obecná část, s. 210-211.

³⁵ GRYGAR, Jiří. In: MELZER, Filip, TĚGL Petr a kol. *Občanský zákoník...*, s. 1283-1286.

³⁶ Důvodová zpráva k OZ, obecná část, s. 211-212.

osvojení má právní důsledky pouze pro osvojitele a osvojence. K vytvoření nových vazeb dochází pouze mezi osvojitelem a osvojencem, vztahy osvojence k jeho původní rodině zůstávají zachovány. Osvojenec nezískává právní příbuzenství k dalším členům osvojitelovy rodiny a nevznikají mu žádná majetková práva vůči těmto osobám ani z titulu dědění či výživného. Pro osvojencovy potomky má neúplné osvojení právní důsledky jen v případě, že se narodí až po osvojení. Pro potomky žijící již v době osvojení musí být stanoveno, že osvojení pro ně nemá žádné právní následky, ledaže s tím tito potomci budou souhlasit.³⁷ Takové osvojení zletilého rovněž nemá vliv na příjmení osvojence. Osvojitel však může udělit souhlas k tomu, aby osvojenec mohl připojit osvojitelovo příjmení ke svému příjmení. Pokud osvojenec žije v manželství, lze připojit osvojitelovo příjmení ke společnému příjmení manželů pouze se souhlasem tohoto manžela.³⁸

1.4 Osvojení dítěte registrovanými partnery

Osvojení dítěte osobami, které uzavřely registrované partnerství, zakazovalo před rokem 2016 ustanovení § 13 odst. 2 ZRegP, které stanovovalo, že „*trvajícím partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte.*“³⁹ Stal-li se však jeden z partnerů rodičem ještě před uzavřením registrovaného partnerství, bylo na něj nahlíženo ve vztahu k dítěti jako by registrované partnerství neuzavřel. Statusový vztah registrovaného partnerství neměl žádný vliv na statusový vztah rodičovství. Uzavření registrovaného partnerství tak nemohlo mít za následek omezení rodičovských práv, jelikož partner nepřestal být právně rodičem dítěte. Partnerství nemohlo mít též vliv na svěření dítěte do péče rodiče, který registrované partnerství uzavřel, rovněž jako nemohlo být z tohoto důvodu znemožňováno právo na styk rodiče s dítětem. Osoba, která vstoupila do registrovaného partnerství, však nadále nemohla žádat o osvojení dítěte z důvodu preference náhradní výchovy dítěte heterosexuálním párem.⁴⁰

Odst. 3 předmětného ustanovení stanovuje povinnost partnera pečovat o dítě a podílet se na výchově dítěte druhého partnera, žije-li toto dítě s partnery ve společné domácnosti. Partner rodiče tedy měl postavení nevlastního rodiče s odpovídajícími právy a povinnostmi.⁴¹

Ustanovení § 13 odst. 2 bylo následně v roce 2016 zrušeno náležením ÚS ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl ÚS 7/15, který je podrobně rozebrán v další kapitole. Zrušením tohoto ustanovení bylo osobám žijícím v registrovaném partnerství umožněno zažádat o individuální osvojení dítěte. Osvojitelem se tedy může stát i osoba žijící v právně uznaném svazku s osobou

³⁷ GRYGAR, Jiří. In: MELZER, Filip, TĚGL Petr a kol. *Občanský zákoník...*, s. 1297.

³⁸ Tamtéž, s. 1301-1302.

³⁹ ZRegP, § 13 odst. 2.

⁴⁰ Důvodová zpráva k ZRegP.

⁴¹ ZRegP, § 13 odst. 3.

stejného pohlaví. Preferována je ovšem varianta společného osvojení manžely nebo osvojení jedním z manželů, jelikož prioritní má být výchova dítěte v úplném rodinném prostředí, je-li taková výchova pro dítě dostupná. Pokud však nelze takové prostředí dítěti zajistit, je výjimečně připuštěna situace, kdy je dítě osvojeno tzv. jinou osobou, například pokud dítě žije v institucionální péči a vyskytne se možnost, aby dítě bylo osvojeno osobou, která je schopna vytvořit pro dítě příznivé podmínky pro jeho rozvoj a rodinné zázemí. Schopnost zájemce o osvojení postarat se o dítě a poskytnout dítěti rodinné zázemí je v případě individuálního osvojení povinen zvláště zkoumat OSPOD. Pokud osvojitel žije v partnerském svazku, je potřeba zkoumat také kvalitu tohoto vztahu a postoj partnera k osvojení a k dítěti. OSPOD a soud tak musí být přesvědčen, že je sledován především nejlepší zájem dítěte, nikoli strach osvojitele z osamocení či zabezpečení pečovatele ve stáří či v nemoci. Jak již bylo řečeno, osvojením zanikají vztahy mezi osvojencem a jeho původní rodinou a dítě získává postavení dítěte osvojitele. Nadále existuje již jen příbuzenský vztah mezi osvojencem, osvojitelem a osvojitelovou rodinou. Osvojí-li dítě jediná osoba, je z matriky vypuštěn zápis o druhém rodiči. O tomto rozhoduje soud, jehož rozsudek bude obsahovat výrok, že se osvojitel zapíše jako rodič dítěte a výrok, podle kterého se z matriky vypustí zápis o druhém rodiči.⁴²

Český právní řád ovšem nepřipouští registrovaným partnerům společné osvojení. Zákaz vychází z OZ, který stanovuje, že společně mohou osvojit dítě pouze manželé.⁴³ V České republice není registrovaným partnerům umožněno ani tzv. přiosvojení, což je osvojení dítěte druhého partnera. Registrovaný partner tak nemá možnost osvojit si biologické či individuálně osvojené dítě svého partnera.

1.5 Zhodnocení právní úpravy

Ztotožňuji se s názorem, že pokud je k osvojení potřeba souhlasu tří osob – osvojence, rodiče osvojence a osvojitele, je nelogické, aby řízení o osvojení mohla zahájit pouze jedna z těchto osob, a to osvojitel. Návrh by měl být k soudu příslušný podat rovněž osvojenec s ohledem na jeho rozumovou a mravní vyspělost nebo rodič osvojence.⁴⁴

V české právní úpravě považuji za nesmyslnou obligatorní změnu rodného čísla v případě osvojení jedince. Je logické, že rodné číslo osoby musí být změněno například v případě změny pohlaví nebo v případě, kdy je osobě přiděleno chybné rodné číslo. Dle mého názoru však nespátřuji žádný legitimní důvod, proč by mělo být rodné číslo jedinci automaticky měněno v případě, kdy je osoba osvojena.

⁴² ZEMANDLOVÁ, Anna. In: MELZER, Filip, TÉGL Petr a kol. *Občanský zákoník...*, s. 1071-1072.

⁴³ OZ, § 800 odst. 1.

⁴⁴ KRÍSTEK, Adam. *Osvojení dětí: Úplná adopce v českém právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 109-110 s.

Zásadní změna, která by však v oblasti osvojení měla nastat a o které pojednává celá tato práce, je zpřístupnění společného osvojení také pro nesezdané páry či páry žijící v registrovaném partnerství. Výsledkem toho, že bude stejnopohlavním nebo nesezdaným párům různého pohlaví umožněno osvojit si dítě nebude, že automaticky budou tyto osoby žádat o osvojení nebo jim budou děti svěřovány. Jde pouze o skutečnost, že tyto osoby budou mít fakticky možnost se alespoň o společné osvojení ucházet a nebudou se tak cítit diskriminovány.⁴⁵

Zákaz společného osvojení či přiosvojení je dle mého názoru v rozporu s právy dítěte, jelikož dítě má právně pouze jednoho rodiče přesto, že jej fakticky vychovávají dva rodiče stejného pohlaví. Rodič zapsaný v matrice je nazýván rodičem právním, druhý rodič je pouze rodičem sociálním. Tento stav je ovšem pro dítě zcela nevýhodný a je ve zjevném rozporu s nejlepším zájmem dítěte. Sociální rodič totiž nemá právo znát zdravotní stav svého dítěte ani nemůže dát souhlas s vybraným způsobem léčby. Současně nemůže s dítětem sám cestovat či vyzvedávat dítě z mateřské či základní školy nebo družiny. Rovněž je nelogické a nespravedlivé, aby dítě bylo zákonným dědicem pouze jednoho ze svých rodičů, ačkoli má fakticky rodiče dva. Je třeba se také zabývat situací, kdy by došlo k rozpadu partnerství nebo k úmrtí právního rodiče dítěte. Může se totiž stát, že rodič bude po rozpadu partnerství druhému partnerovi bránit ve styku s dítětem. Tento partner však nemá žádné právo na styk s dítětem přesto, že citové vazby mezi nimi mohou být velice silné. V případě úmrtí právního rodiče dítěte by se dítě stalo sirotkem a hrozilo by, že dítě bude nadále vyrůstat v neznámém prostředí bez druhého rodiče, jelikož by mohlo být svěřeno do péče jinému příbuznému.⁴⁶ Toto dítě rovněž nemá nárok na sirotčí důchod po zemřelém sociálním rodiči.⁴⁷

Argument, že ve výchově by dítěti chyběl mužský či ženský prvek je zcestný, když tento prvek může chybět také dítěti, které vyrůstá v neúplné rodině pouze s jedním biologickým či adoptivním rodičem. Tento argument znehodnocuje výchovu matek či otců, kteří o děti pečují sami. Navíc jsou děti v České republice fakticky stejnopohlavními páry vychovávány, například pokud partneři spolu vychovávají dítě jednoho z nich z předchozího heterosexuálního vztahu. Dalším častým argumentem pro neumožnění společného osvojení je, že děti stejnopohlavních párů jsou vystavovány šikaně a posměchu. Výzkumy a pozorování však tyto argumenty vyvrátily, jelikož nebylo nijak prokázáno, že by se děti vyrůstající ve stejnopohlavní rodině lišily od dětí vyrůstajících v rodině tradiční. Výzkumy rovněž prokázaly,

⁴⁵ POSPÍŠIL, Vojtěch. K osvojení dítěte registrovanými partnery. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 3/2016, s. 462.

⁴⁶ Tamtéž, s. 456-458.

⁴⁷ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, § 52.

že homosexuálně orientovaní rodiče projevují větší náklonnost k dítěti a dítěti se také více věnují, což může být důsledkem toho, že děti heterosexuálně orientovaných rodičů jsou více hyperaktivní. Výchova stejnopohlavním párem tak nepřináší dítěti žádné znevýhodnění.⁴⁸

⁴⁸ POSPÍŠIL, Vojtěch. K osvojení dítěte..., s. 456-458.

2 Registrované partnerství

Již na počátku 90. let 20. století docházelo k pokusům o kodifikaci soužití stejnopohlavních párů. První ucelený návrh zákona, který by upravoval toto soužití, byl však představen až na konci této dekády. Při představení institutu registrovaného partnerství budil zpočátku z důvodu své netradičnosti a novosti rozpaky. Dnes je základním pramenem v oblasti registrovaného partnerství samostatný zákon o registrovaném partnerství přijatý v roce 2006. Na rozdíl od manželství je registrované partnerství méně rigidní formou soužití. Registrovaní partneři mají užší okruh práv a povinností a jednodušší variantu ukončení tohoto soužití.⁴⁹

2.1 Vývoj právní úpravy a vnímání homosexuality ve společnosti

Česká společnost se v otázce přijímání homosexuality koncem 19. století a v průběhu 20. století výrazně vyvinula. V českých zemích v 19. století platil trestní zákon, který stanovoval, že jako zločiny se trestají i způsoby smilstva se zvířaty nebo s osobami stejného pohlaví. Za spáchání tohoto trestného činu pachatelé hrozil nepodmíněný trest odnětí svobody od jednoho roku až do pěti let.⁵⁰ Zásadní roli v trestním řízení hrál lékař, který byl povinen prohlédnout podezřelého z trestného činu a stanovit, zda u něj došlo k homosexuálnímu styku, či nikoli. Na základě takového posudku poté soud vynesl rozsudek. Nebylo rozhodující, co obžalovaného k činu vedlo. K odsouzení stačil pouze fakt, že k tomuto styku došlo.⁵¹

V české společnosti vznikaly diskuse o odrestnění homosexuality až po první světové válce, kdy začaly vznikat nové zákony včetně trestního zákona.⁵² V období první republiky byly v boji pro odrestnění homosexuality zásadní spolky, které sdružovaly homosexuální občany a zasazovaly se za jejich práva. Vznik takových spolků byl však zakázán, jelikož účel spolku a jeho činnost byla dle tehdejších zákonodárců protizákonná a nebezpečná. Tyto spolky též podle tehdejšího mínění podněcovaly k páčání trestné činnosti a k ohrožování veřejného zdravotnictví. Činnost těchto spolků však k vyjmutí trestnosti homosexuality z trestního zákona nevedla.⁵³

Po nacistické okupaci byla hnutí sexuálních menšin výrazně oslabena. Po několika letech okupace se některým představitelům těchto hnutí přehodnotily životní hodnoty, a proto boj za odrestnění homosexuality již nevnímali jako prioritu. Všeobecná trestnost homosexuality

⁴⁹ ELISCHER, David. In: RADVANOVÁ a kol. *Rodina a dítě...*, s. 170, 172.

⁵⁰ SEIDL, Jan., NOZAR, Lukáš. In: SEIDL a kol. *Od žaláře k oltáři – emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Vydavatelství Host, 2012, s. 22-23.

⁵¹ Tamtéž, s. 69.

⁵² Tamtéž, s. 106-110.

⁵³ Tamtéž, s. 147, 153.

z trestního zákona z roku 1950 nevymizela, pouze byl tento čin podle nového zákona postihnut mírnější sankcí.⁵⁴ Přelomovým rokem pro historii a vývoj emancipace homosexuality v českých zemích byl rok 1961. V tomto roce byl přijat nový trestní zákon, ve kterém poprvé v dějinách českých zemí nebyla zakotvena všeobecná trestnost homosexuality. Trestní zákon stanovoval, že bude potrestán odnětím svobody na jeden až pět let ten, kdo se pohlavně stýká s osobou téhož pohlaví mladší osmnácti let či zneužívá závislosti takové osoby. Stejně měla být potrestána také osoba, která za pohlavní styk s osobou stejného pohlaví přijme nebo poskytne úplatu či tímto stykem budí veřejné pohoršení. Nic se přitom nezměnilo na tom, že homosexualita byla stále vnímána jako cosi zavrženíhodného a homosexuální osoby byly stále společností odsuzovány.⁵⁵

Sametová revoluce výrazně změnila mentální nastavení československé společnosti. Vznikalo mnoho dalších sdružení a hnutí bojujících za práva homosexuálů, kteří především usilovali o stanovení shodné věkové hranice pro homosexuální a heterosexuální pohlavní styk. Věková hranice pro homosexuální styk byla stanovena na osmnáct let, zatímco pro heterosexuální styk na patnáct let. Nakonec byla schválena novela trestního zákona, která vypustila věkovou hranici pro homosexuální styk a trestnost homosexuální prostituce a homosexuálního jednání budícího veřejné pohoršení.⁵⁶

Na přelomu 80. a 90. let se také začínalo hojně hovořit o viru HIV, jelikož převážná většina HIV pozitivních v Československu se nakazila při homosexuálním styku. Vznikaly nové organizace, jejichž cílem byla prevence a osvěta o viru HIV.⁵⁷ Byly pořádány různé akce, které se zaměřovaly na prevenci proti viru HIV. Začal se pořádat i každoroční pochod k uctění památky obětí AIDS.⁵⁸ V první polovině 90. let se podařilo zrušit policejní seznamy homosexuálů a vyškrtnout homosexualitu ze seznamu nemocí. Dále byl vznesen požadavek, aby byla přijata opatření, která by homosexuálům zaručovala ochranu před diskriminací a právní uznání homosexuálního vztahu.⁵⁹ Na přelomu 20. a 21. století se rovněž začaly objevovat první veřejné coming outy známých osob, například coming out zpěváka Pavla Vítka nebo senátora Václava Fischera.⁶⁰

Dalším cílem bylo právní zakotvení svazku dvou stejnopohlavních osob. První pokus o přijetí institutu registrovaného partnerství proběhl již v roce 1997. Vláda zavedení

⁵⁴ SEIDL, Jan. In: SEIDL, Jan a kol. *Od žaláře k oltáři...*, s. 252,257.

⁵⁵ Tamtéž, s. 282.

⁵⁶ Tamtéž, s. 319, 324.

⁵⁷ Tamtéž, s. 342.

⁵⁸ Tamtéž, s. 376-377.

⁵⁹ Tamtéž, s. 368

⁶⁰ Tamtéž, s. 395.

registrovaného partnerství však zamítla.⁶¹ Dalším pokusem byl poslanecký návrh z roku 1999, který byl také zamítnut.⁶² V roce 2001 vláda vypracovala a předložila nový návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví do parlamentu, návrh byl však opět zamítnut. Vystoupení aktivistů v televizním i rozhlasovém vysílání byla čím dál hojnější a o potřebě zákonného ukotvení vztahu mezi osobami stejného pohlaví se mluvílo stále častěji.⁶³ Další návrh zákona o registrovaném partnerství vypracovalo Ministerstvo spravedlnosti v létě roku 2003. Skupina poslanců a poslankyň však v únoru roku 2004 přistoupila k přípravě nového návrhu zákona. Základem tohoto návrhu byl návrh vypracovaný Ministerstvem spravedlnosti z roku 2003 obohacený o některá práva, která obsahoval vládní návrh z roku 2001. Návrh prošel druhým čtením, ve třetím čtení byl však začátkem roku 2005 zamítnut Poslaneckou sněmovnou.⁶⁴ Po drobné změně v obsazení Poslanecké sněmovny byl návrh předložen znovu. Schvalování tohoto návrhu bylo podporováno peticemi či organizováním veřejných akcí a koncertů. Návrh byl schválen Poslaneckou sněmovnou i Senátem, avšak vetoval jej prezident republiky Václav Klaus. Veto prezidenta bylo sněmovnou přehlasováno a zákon dne 15. března 2006 konečně vstoupil v platnost.⁶⁵

2.2 Vznik registrovaného partnerství

Do partnerství může vstoupit každý, komu to zákon nezakazuje. Podmínkou vstupu do partnerství je, aby alespoň jedna osoba uzavírající partnerství byla občanem České republiky. Partnerství nemohou uzavřít osoby navzájem příbuzné v přímé linii a sourozenci. Partnerství dále nemůže uzavřít osoba mladší osmnácti let a osoba, která má v této oblasti omezenou svéprávnost. Partnerství též nemůže uzavřít osoba, která již dříve uzavřela manželství nebo která již dříve vstoupila do partnerství nebo do obdobného svazku osob stejného pohlaví v zahraničí a její manželství nebo partnerství anebo obdobný svazek trvá.⁶⁶

Partnerství vznikne na základě projevu vůle dvou osob stejného pohlaví učiněné před registrujícím matričním úřadem. Osoby vstupující do partnerství tento projev vůle učiní formou souhlasného, svobodného a úplného prohlášení o tom, že spolu vstupují do partnerství. Prohlášení se činí před matrikářem, který osobám vstupujícím do partnerství položí otázku, zda spolu chtějí vstoupit do partnerství. Dříve než učiní prohlášení, osoby vstupující do partnerství

⁶¹ WINTR, Jan. In: SEIDL, Jan a kol. *Od žaláře k oltáři...*, s. 430-431.

⁶² Tamtéž, s. 436.

⁶³ Tamtéž, s. 439-441.

⁶⁴ Tamtéž, s. 443-445.

⁶⁵ Tamtéž, s. 420-427.

⁶⁶ ZRegP § 4.

výslovně uvedou, že jim nejsou známy okolnosti vylučující vstup do partnerství.⁶⁷ Partnerství tedy vznikne obdobně jako manželství. Rozdíl spočívá v tom, že osoby nemohou učinit prohlášení o společném příjmení partnerů. Partneři o společné příjmení mohou následně požádat matriční úřad. O uzavření registrovaného partnerství se sepisuje protokol, který následně podepíší osoby vstupující do partnerství a matrikář. Dále je třeba vznik partnerství zapsat do matriky, resp. do knihy partnerství. Pokud ke vzniku partnerství došlo v cizině, zapíše se vznik partnerství do zvláštní matriky.⁶⁸

2.3 Práva a povinnosti partnerů

Práva a povinnosti mezi registrovanými partnery se v mnoha ohledech podobají právům a povinnostem, které mají manželé. ZRegP přímo nestanovuje, že partneři jsou si povinni úctou, být si věrni a vzájemně se respektovat. Pouze stroze uvádí, že si partneři mají být rovni. Oba tedy mají požívat stejných práv a mít stejné povinnosti. Přestože ZRegP je v tomto stručný, je nepochybné, že institut registrovaného partnerství stojí stejně jako manželství na vzájemné úctě, lásce, věrnosti a respektu. O záležitostech partnerského soužití mají partneři rozhodovat společně.⁶⁹

Partnerům náleží stejně jako manželům zástupčí právo při obstarávání běžných věcí a takové právní jednání poté zavazuje oba společně a nerozdílně.⁷⁰ Co se týče vyživovací povinnosti, byla do zákona o registrovaném partnerství převzata úprava tehdejšího zákona o rodině, která rozeznávala dva druhy výživného. První z nich je vázána na dobu trvání partnerství. Jedná se tedy o standardní vyživovací povinnosti mezi partnery, která vychází z požadavku stejné hmotné a kulturní úrovně partnerů. Dalším druhem vyživovací povinnosti je povinnost hradit výživné po zániku registrovaného partnerství. Stejně jako mezi manžely je zde upraveno sankční výživné. Výživné může být přiznáno partnerovi, který se na rozvratu partnerství nepodílel a zánikem tohoto partnerství mu byla způsobena závažná újma. Toto výživné může být přiznáno po dobu tří let od zrušení registrovaného partnerství v takovém rozsahu, v jakém by vyživovací povinnost platila v případě, že by partnerství nebylo zrušeno. Vyživovací povinnosti mezi partnery zaniká smrtí povinného partnera nebo jeho prohlášením za mrtvého nebo pokud vyživovaný partner uzavře manželství nebo nové registrované partnerství.⁷¹

⁶⁷ ZRegP, § 3.

⁶⁸ ELISCHER, David. In: RADVANOVÁ a kol. *Rodina a dítě...*, s. 178-179.

⁶⁹ Tamtéž, s. 180.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Tamtéž, s. 180-181.

Pokud partneři z jakéhokoli důvodu pečují o děti, mají také partneři povinnost udržovat své rodinné společenství a utvářet tak zdravé rodinné prostředí a pečovat o děti, které společně vychovávají.⁷²

2.4 Zánik registrovaného partnerství

Registrované partnerství zanikne dnem smrti partnera, dnem právní moci rozhodnutí o jeho prohlášení za mrtvého nebo rozhodnutím soudu o zrušení partnerství. Soud rozhoduje o zrušení partnerství na návrh jednoho z partnerů. Partner, který tento návrh soudu podá, musí prokázat, že partnerský vztah již fakticky netrvá. Pokud se k tomuto návrhu připojí druhý partner, soud dále nezkoumá, zda partnerský vztah opravdu již fakticky netrvá a bez dalšího dokazování rozhodne o zrušení registrovaného partnerství.⁷³

2.5 Zhodnocení právní úpravy

Zarážející u institutu registrovaného partnerství je především to, že nebyl přijetím OZ, stejně jako všechny ostatní instituty rodinného práva, zařazen právě do OZ a je stále upraven v samostatném zákoně. Může to vypovídat o tom, že registrované partnerství je stále považováno za institut „méně cenný“ a ne příliš důležitý.

OZ je co se týče manželství a práv a povinností manželů mnohem podrobnější než ZRegP, který práva a povinnosti partnerů upravuje v pouhých čtyřech paragrafech. Majetkové společenství ZRegP neupravuje vůbec, partneři se tedy stávají pouhými podílovými spoluvlastníky. Přesto, že spolu partneři mohou žít a hospodařit desítky let, není upraven žádný institut obdobný společnému jmění manželů.

OZ zakotvuje pravidlo, že se ustanovení o právech a povinnostech manželů užijí obdobně pro práva registrovaných partnerů. Toto ustanovení tak zakládá příkaz k analogii.⁷⁴ Práva a povinnosti registrovaných partnerů přesto nejsou shodné s právy a povinnostmi manželů. Jako příklad lze uvést zákonnou dědickou posloupnost. V první dědické třídě je výslovně uvedeno, že v této dědické třídě dědí zůstavitelovy děti a manžel zůstavitele. Analogií by se tak mělo dojít k závěru, že v této dědické třídě bude dědit rovněž registrovaný partner zůstavitele. Dle mého názoru by bylo však vhodnější, aby byl registrovaný partner výslovně jako dědic v textu zákona uveden.⁷⁵

⁷² ELISCHER, David. In: RADVANOVÁ a kol. *Rodina a dítě...*, s. 180-181.

⁷³ FRANCOVÁ, Marie, DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3 vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 94.

⁷⁴ OZ, § 3020.

⁷⁵ OZ, § 1635.

Jako další palčivý problém shledávám v tom, že partner nemá nárok na vdovský důchod po smrti svého partnera, zatímco manželé na tento důchod nárok mají.⁷⁶

Příznivě lze hodnotit právní úpravu TŘ, který do svých ustanovení vložil slovo partner, čímž prokázal, že registrované partnerství je plnohodnotný institut, stejně jako manželství. Stejně jako manžel tak může partner například obviněnému zvolit obhájce, pokud tak obviněný neučiní sám. Partner rovněž může odmítnout vypovídat jako svědek v trestní věci týkající se druhého partnera. Odmítnout vypovídat také může, pokud by výpověď způsobil partnerovi nebezpečí trestního stíhání. Partner je také osoba, která musí dát souhlas s trestním stíháním taxativně vymezených trestných činů, které proti partnerovi spáchal druhý partner. Partner může také podat ve prospěch druhého partnera odvolání.⁷⁷

⁷⁶ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, § 49.

⁷⁷ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, § 37, § 100, § 247.

3 Rozhodovací praxe soudů týkající se osvojení registrovanými partnery

3.1 Rozhodovací praxe Ústavního soudu České republiky

Stěžejním rozhodnutím, které se týká se osvojení dítěte registrovanými partnery, je v České republice bezpochyby náleží Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl ÚS 7/15, kterému je věnována samostatná kapitola této práce. Osvojením a výchovou dětí stejnopohlavními páry se však české soudy zabývaly vícekrát.

3.1.1 Nález Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16

Důležitým je rovněž náleží Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16. Stěžovateli jsou dva otcové, Čech a Dán, kteří společně žijí ve Spojených státech amerických, konkrétně ve státě Kalifornie, kde uzavřeli manželství. Podle práva státu Kalifornie uzavřeli tito muži smlouvu s náhradní matkou, která donosila embryo vzniklé umělým oplodněním z vajíčka anonymní dárkyně a spermatu stěžovatelů. Stěžovatelé neví, který z nich je biologickým otcem dítěte a ani to vědět nechtějí. Oba jsou zapsáni v rodném listu dítěte. Stěžovatelé často navštěvují Českou republiku, a proto požádali Úřad městské části Praha 1 o vydání osvědčení o státním občanství jejich dítěte. Uznat cizozemský rozsudek o určení rodičovství lze pouze na základě rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, proto bylo řízení Úřadem přerušeno a stěžovatelé byli vyzváni, aby toto řízení zahájili. Nejvyšší soud rozsudek kalifornského soudu uznal pouze částečně, když vyslovil rodičovství pouze jednoho ze stěžovatelů. Úřad následně vystavil rodný list, na němž je uveden jako rodič opět pouze jeden ze stěžovatelů. Nejvyšší soud se nijak nevypořádal s rodičovstvím druhého stěžovatele, proto stěžovatelé opět podali návrh k Nejvyššímu soudu na uznání celého rozsudku kalifornského soudu. Toto Nejvyšší soud zamítl, jelikož by uznání takového rozsudku bylo v rozporu s veřejným pořádkem, když český právní řád povoluje společné osvojení pouze osobám různého pohlaví žijícím v manželství. Ústavní soud v tomto případě shledal porušení práva na rodinný život a žádosti stěžovatelů vyhověl. Podle judikatury ESLP je nutné upřednostnit nejlepší zájem dítěte. Neuznání kalifornského rozsudku, který určil, že rodičem dítěte jsou oba stěžovatelé, by v rozporu s nejlepším zájmem dítěte bezesporu bylo, jelikož rodinný život mezi nimi fakticky i právně již existoval. Ústavní soud shrnul, že pokud mezi osobami již legálně de facto rodinný život existuje, je nutné jednat tak, aby tento vztah mohl být dále rozvíjen a aby byl vztah dítěte a rodiče respektován a chráněn. Dále zdůraznil, že takový případ musí být odlišován

od situace, kdy má teprve dojít k vytvoření vztahu rodič-dítě. Právní normy by tedy dle ÚS nikdy neměly mít přednost před nejlepším zájmem dítěte.⁷⁸

3.1.2 Nález Ústavního soudu ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 6/20

Rozdílně však Ústavní soud rozhodl ve svém nálezu ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 6/20. V tomto případě se rovněž jednalo o dva partnery žijící ve Spojených státech amerických, konkrétně ve státě New Jersey, kde si společně osvojili 2 děti. O osvojení rozhodl Vrchní soud státu New Jersey. Stěžovatelé také usilovali o uznání rozhodnutí českými soudy. Jejich návrh však byl zamítnut, jelikož dle českého práva se společnými osvojiteli mohou stát pouze manželé. Ústavní soud shrnul, že o uznání společného osvojení dítěte stejnopohlavním párem na území České republiky může rozhodnout pouze Parlament České republiky, nikoli soud. Ústavní soud nevidí důvod, proč by česká právní úprava osvojení mohla být obcházena zahraniční právní úpravou. Není přijatelné, aby čeští občané žijící ve stejnopohlavním svazku osvojili dítě v zahraničí, a poté požadovali, aby toto osvojení bylo uznáno českými orgány, když takové osvojení v České republice není právně možné. Ústavní soud také konstatuje, že nejlepší zájem dítěte nemůže být vždy rozhodujícím hlediskem a zákonodárce může stanovit pravidla týkající se dětí, od kterých se soud zkrátka nemůže odchýlit.⁷⁹ Touto stížností se stěžovatelé rovněž domáhali zrušení § 63 odst. 1 ZMPS, na jehož základě je možné v ČR uzнат cizí rozhodnutí o osvojení, jestliže se takové uznání nepříčí veřejnému pořádku, nebrání tomu výlučná pravomoc českých soudů a osvojení by bylo přípustné i podle českého právního řádu. Stěžovatelé považují za protiústavní tuto část ustanovení: „*a osvojení by bylo přípustné i podle hmotněprávních ustanovení českého práva.*“⁸⁰ V důsledku zrušení tohoto ustanovení by bylo možné uzнат jakékoli cizí rozhodnutí o osvojení. Tuto žádost však ÚS zamítl, jelikož neshledal, že by předmětné ustanovení bylo v rozporu s ústavním pořádkem.⁸¹

3.1.3 Závěry plynoucí z české judikatury

Je zřejmé, že česká právní úprava nemůže být účelově obcházena a čeští občané žijící s osobou stejného pohlaví nemohou dítě společně osvojit v zahraničí a poté se dožadovat uznání takového osvojení v České republice. Na druhou stranu je nutné brát v potaz nejlepší zájem dítěte a pokud dítě fakticky žije v zahraničí s dvěma rodiči stejného pohlaví a tento vztah je v zahraničí právně uznán, nelze dítěti odeprít právní uznání soužití s oběma rodiči. Nejlepší zájem dítěte je z hlediska teorie neurčitý právní pojem a bude tedy na každém orgánu, který

⁷⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 29. června 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16

⁷⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 15. prosince 2020, sp. zn. Pl. ÚS 6/20.

⁸⁰ Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů, § 63.

⁸¹ Nález Ústavního soudu ze dne 15. prosince 2020, sp. zn. Pl. ÚS 6/20.

bude řešit a rozhodovat záležitosti týkající se dětí, jak tento neurčitý právní pojem interpretují. Tyto orgány budou muset zvážit, jak jejich rozhodnutí ovlivní život dítěte jak v současnosti, tak i v budoucnosti.⁸² Princip nejlepšího zájmu dítěte je zakotven v Úmluvě o právech dítěte, kde je konstatováno, že „zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnyými orgány.“⁸³ Dle tohoto ustanovení mezinárodní smlouvy je nejlepší zájem dítěte vůdčím principem ve všech záležitostech a činnostech týkajících se dětí. Nejlepší zájem dítěte je nutné zohledňovat také v souladu s Evropskou úmluvou o osvojení dětí⁸⁴, kde se stanovuje, že o osvojení nemůže být rozhodnuto, není-li orgán o osvojení rozhodující přesvědčen, že toto osvojení je v nejlepším zájmu dítěte. Ochrana dítěte a nejlepší zájem dítěte je také upraven v Listině základních práv EU, kde je dětem zaručována ochrana a nezbytná péči pro jejich zdravý vývoj. V Listině základních práv EU je dále stanoveno, že „veškeré jednání týkající se dětí, ať již ze strany veřejné či soukromé instituce, musí být vedeno v první řadě se zřetelem k vyššímu zájmu dítěte.“⁸⁵ Zde opět převládá povinnost ve všech situacích týkajících se dítěte zohlednit především zájmy a potřeby dítěte. Uznání rozhodnutí o osvojení a nejlepším zájmem dítěte se zabývá také Haagská úmluva, ve které je stanoveno, že uznání rozhodnutí o osvojení lze zamítnout, pokud by uznání rozhodnutí bylo ve zjevném rozporu s veřejným pořádkem a zamítnutí tohoto rozhodnutí bylo v nejlepším zájmu dítěte.⁸⁶

Na základě výše uvedených skutečností se ztotožňuji s nálezem ÚS ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16, ve kterém soud konstatuje, že právní normy by neměly mít přednost před nejlepším zájmem dítěte. Pokud je podle mezinárodních smluv nejlepší zájem dítěte klíčový při rozhodování o záležitostech dětí, měl by být zohledněn zásadně v každém rozhodnutí. Proto nesouhlasím s nálezem ÚS ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 6/20, jelikož nereflektuje skutečnost, že mezi stěžovateli a jejich dcerami již vzniklo rodinné pouto a dcery vnímají oba stěžovatele jako své rodiče. ÚS nezohlednil nejlepší zájem dítěte, což dle mezinárodních smluv byl povinen udělat. Haagská úmluva říká, že uznání rozhodnutí o osvojení nesmí být v rozporu s veřejným pořádkem. Veřejný pořádek je neurčitý právní pojem, který je potřeba nejdříve

⁸² ZEMANDLOVÁ, Anna. JANOČKOVÁ, Michaela. In: MELZER, Filip, TĚGL Petr a kol. *Občanský zákoník...*, s. 1000.

⁸³ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí, č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, čl. 3 odst. 1

⁸⁴ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí, č. 132/2000 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o osvojení dětí, čl. 8 odst. 1

⁸⁵ Listina základních práv Evropské unie ze dne 7. prosince 2000, ve znění upraveném dne 12. prosince 2007, čl. 24.

⁸⁶ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 43/2000 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, čl. 24.

vyložit. Dle důvodové zprávy k OZ „veřejný pořádek prostupuje celé právo a zahrnuje pravidla, na nichž leží právní základy společenského řádu zdejší společnosti.“⁸⁷ Jedná se o pravidla chování a zásady, na kterých celá společnost stojí a které celá společnost uznává a dodržuje. ÚS však již dříve judikoval, že uznání rozhodnutí o osvojení stejnopohlavním párem je možné, a pro dítě dokonce žádoucí, pokud mezi osvojencem a osvojitelem fakticky vznikl vztah obdobný vztahu mezi rodičem a dítětem. Uznání rozhodnutí o osvojení stejnopohlavním párem proto nemůže být v rozporu s veřejným pořádkem. Navíc Ústava zakotvuje aplikační přednost mezinárodních smluv. Jestliže tedy mezinárodní smlouva stanoví, že orgány veřejné moci musí brát při své činnosti v potaz nejlepší zájem dítěte, jsou povinny tak učinit i přesto, že zákon stanovuje něco jiného.⁸⁸

Z výše uvedeného vyplývá, že judikatura Ústavního soudu není ani v dnešní době v otázce osvojení dítěte stejnopohlavním párem konzistentní a názory soudců se mnohdy rozcházejí.

3.2 Rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva

Otázkou práv homosexuálních párů a jejich společného osvojení dítěte se již mnohokrát také zabýval ESLP. Následující kapitola rozebírá některá z vybraných rozhodnutí ESLP.

3.2.1 E. B. proti Francii

V tomto případě se ESLP zabýval otázkou individuálního osvojení dítěte ženy, která žila ve stabilním faktickém partnerském vztahu. Její žádost o osvojení byla zamítnuta, jelikož dle francouzských soudů nemohla dítěti při výchově poskytnout mužský vzor. ESLP vyhodnotil, že žádost byla zamítnuta z důvodu sexuální orientace stěžovatelky. Skutečnost, že výchova ženy nemůže zajistit dostatečnou výchovu, nemůže být důvodem pro zamítnutí žádosti o osvojení. Tímto by bylo znemožněno individuální osvojení, které je ve Francii přípustné. Pokud si dítě osvojí žena heterosexuální, která ovšem nežije s partnerem, rovněž dítěti nemůže zajistit dostatečný mužský vzor. Žádost byla zamítnuta také proto, že partnerka stěžovatelky měla k osvojení vlažný postoj. ESLP tento druhý důvod považuje za legitimní pro zamítnutí žádosti o osvojení. Přesto shledal, že bylo porušeno právo stěžovatelky na rodinný život. V rozsudku ESLP zdůraznil, že Úmluva je živým instrumentem, který je třeba vykládat ve světle současných podmínek.⁸⁹

⁸⁷ Důvodová zpráva k OZ, obecná část, s. 32.

⁸⁸ Ústava, čl. 10.

⁸⁹ rozsudek ESLP ze dne 22. ledna 2008, *E.B. proti Francii*, č. 43546/02.

3.2.2 **Menesson proti Francii**

Případ *Menesson proti Francii* se zabývá případem registrovaných partnerů z Francie, kteří odcestovali do Kalifornie za účelem uzavření dohody o náhradním mateřství podle práva státu Kalifornie. Stěžovatelům se narodily dvě dcery. Možnost uzavření takové dohody francouzský právní řád neumožňuje a takové smlouvy považuje za neplatné, navíc je uzavření takové dohody za úplatu trestné. Proti stěžovatelům bylo vedeno vyšetřování, v jehož průběhu bylo narození dcer zapsáno do matriky. Následně bylo vyšetřování zastaveno a bylo zahájeno řízení o neplatnosti zápisu narození dcer do matriky. Zápis byl prohlášen za neplatný a byl vymazán, jelikož byl dle francouzských soudů v rozporu s mezinárodním veřejným pořádkem a odporoval základním zásadám francouzského právního řádu. ESLP zkoumal, zda došlo k porušení článku č. 8 Úmluvy ze dvou pohledů – zda bylo porušeno právo na ochranu rodinného života všech stěžovatelů a právo na ochranu soukromého života dcer stěžovatelů. Soud shledal, že k porušení článku č. 8 Úmluvy z pohledu stěžovatelů nedošlo, jelikož rodina mohla nadále žít ve Francii bez obav, že by byla státními orgány rozdělena. Dle soudu se však dcery stěžovatelů nacházejí ve stavu právní nejistoty, jelikož stát jejich příbuzenskému vztahu nepřiznává právní účinky a není jim přiznáno francouzské občanství. Nepřiznání francouzského občanství má rovněž vliv na dědická práva dcer, jelikož by s nimi v případě smrti stěžovatelů bylo nakládáno jako s cizími osobami. Dle soudu v tomto případě došlo k porušení článku čl. 8 Úmluvy, jelikož by neuznání právního příbuzenství bylo v rozporu s nejlepším zájmem dítěte.⁹⁰

3.2.3 **X a ostatní proti Rakousku**

ESLP rozsudkem ve věci *X a ostatní proti Republice Rakousko* ze dne 19. 2. 2013 zopakoval, že státy nejsou povinny umožnit uzavření manželství osobám stejného pohlaví. Manželství podle rozsudku dává osobám zvláštní status s určitými společenskými i právními důsledky, např. umožňuje manželům společné osvojení. Soud tedy dovozuje, že není diskriminační odepřít párům stejného pohlaví společné osvojení, když toto je umožněno pouze manželům. ESLP zde však shledal porušení čl. 14 ve spojení s čl. 8 Úmluvy, jelikož stěžovatelkám nebylo umožněno přiosvojení dítěte partnerky. Individuální osvojení v rakouském právním řádu nebylo vymíněno pouze manželským párům, nýbrž bylo dostupné pro všechny osoby bez ohledu na pohlaví či sexuální orientaci. Přesto, že osoby stejného pohlaví de facto již s dítětem rodinu tvořily, bylo jim individuální osvojení dítěte partnera zakázáno. Soud konstatoval, že v případě individuálního osvojení dítěte partnera v rakouské právní úpravě existovala nerovnost mezi nesezdanými páry odlišného pohlaví a nesezdanými

⁹⁰ rozsudek ESLP ze dne 26. června 2014, *Menesson proti Francii*, č. 65192/11.

páry stejného pohlaví, v čemž soud shledal porušení článků Úmluvy. Tímto rozhodnutím bylo v Rakousku umožněno stejnopohlavním párům žijícím v registrovaném partnerství osvojit si dítě svého protějšku, na což reagoval také rakouský Ústavní soud, o čemž bude pojednáno níže.⁹¹

3.2.4 Gas a Dubois proti Francii

Na druhou stranu ve věci Gas a Dubois proti Francii bylo rozhodnuto, že nelze spatřit porušení práva na rodinný život v případě, kdy je umožněno osvojení dítěte manželi biologického rodiče, a nikoli registrovanému partnerovi rodiče. Soud zdůrazňuje, že uzavření manželství uděluje osobám zvláštní postavení, a tohoto specifického postavení se proto nemohou domáhat osoby žijící v registrovaném partnerství. Toto rozhodnutí ovšem nebylo přijato jednomyslně. Ve svém odlišném stanovisku soudce Mark Villiger uvedl, že dle jeho názoru došlo k porušení Úmluvy, jelikož stěžovatelky byly znevýhodněny pro svou sexuální orientaci, když jim bylo znemožněno dosažení společných práv k dítěti. Podle soudce Villigera se rozsudek zaměřuje na dospělé, nikoli na dítě. Dle jeho názoru je vždy v nejlepším zájmu dítěte mít dva právní rodiče, kteří mají sdílenou rodičovskou zodpovědnost a z této sdílené rodičovské zodpovědnosti těžit.⁹²

3.2.5 Závěry plynoucí z judikatury ESLP

ESLP se zabývá porušením základních lidských práv a svobod zakotvených v Evropské úmluvě o lidských právech. Úmluva byla v rámci Rady Evropy podepsána v roce 1950 v Římě. Pro nás zásadními články jsou články čl. 8 ve spojitosti s čl. 14, které také byly ve vybraných rozsudcích napadány. Čl. 8 Úmluvy chrání právo na soukromý a rodinný život. Sexuální orientace bezpochyby je součástí soukromého života. Dokonce je vnímána jako nejintimnější část soukromého života každé osoby, proto je zásah do této oblasti značně omezený a možný pouze ze zvlášť závažných důvodů. Za rodinu je především považován vztah mezi manžely a mezi rodiči a dětmi. ESLP ve svém rozsudku ve věci *Pini a ostatní proti Rumunsku*⁹³ rovněž judikoval, že rodinný život existuje také mezi adoptivními rodiči a dětmi, i přesto, že tyto děti ještě adoptivním rodičům nebyly předány do péče. Ve věci *X, Y a Z proti Spojenému království*⁹⁴ soud uvedl, že pod pojem rodinný život nezahrnuje pouze manželství, ale může zahrnovat i jiné faktické, právem neregulované vztahy. Pro posouzení, zda určitý vztah spadá pod pojem rodinný život, je zásadní, zda pár tvoří společnou domácnost, zda mají spolu děti

⁹¹ rozsudek ESLP ze dne 19. února 2013, *X a ostatní proti Republice Rakousko*, č. 19010/07.

⁹² rozsudek ESLP ze dne 15. března 2012, *Gas a Dubois proti Francii*, č. 25951/07.

⁹³ rozsudek ESLP ze dne 22. června 2004, *Pini a ostatní proti Rumunsku*, č. 78028/01.

⁹⁴ rozsudek ESLP ze dne 22. dubna 1997, *X, Y a Z proti Spojenému království*, č. 21830/93

nebo jak dlouho tvoří pár. V rozsudku *Schalk a Kopf proti Rakousku*⁹⁵ ESLP stanovil, že pod pojem rodinný život patří rovněž vztahy osob stejného pohlaví, které spolu fakticky žijí. Tímto článkem ovšem není chráněno právo na osvojení či právo mít dítě. V případě zamítnutí osvojení tak není tento článek porušen. Zamítnutím osvojení však může být porušen čl. 14, který zakotvuje zákaz diskriminace z jakéhokoli důvodu, například z důvodu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyku, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení. Sexuální orientace není přímo ve výčtu diskriminačních důvodů uvedena, jedná se však o výčet demonstrativní, a proto ji dle judikatury ESLP lze jako diskriminační důvod považovat. Pro jeho aplikaci je však třeba, aby předmět stížnosti spadl do rámce jiného článku Úmluvy.⁹⁶

U ESLP je rovněž ve spojitosti se stejnopohlavními páry často napadán čl. 12, který garantuje právo uzavřít manželství a založit rodinu. Tento článek ovšem pojednává o klasické rodině a klasickém manželství, ve kterém žijí osoby odlišného pohlaví. Osobám stejného pohlaví není zaručeno právo uzavřít manželství ani právo založit rodinu. ESLP otázku uzavření manželství a osvojení párům stejného pohlaví ponechává na uvážení členským státům, jak bylo také konstatováno v rozsudku *X. a ostatní proti Rakousku*.⁹⁷ V rozsudku *Schalk a Kopf proti Rakousku*⁹⁸ ESLP judikoval, že manželstvím se chápou také svazky osob stejného pohlaví. Práva uzavřít manželství se stejnopohlavní páry však mohou dovolávat pouze tehdy, pokud je manželství stejnopohlavním párům umožněno daným právním řádem.

⁹⁵ rozsudek ESLP ze dne 24. června 2010, *Schalk a Kopf proti Rakousku*, č. 30141/04.

⁹⁶ KRATOCHVÍL, Jan. In: KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 954.

⁹⁷ rozsudek ESLP ze dne 19. února 2013, *X a ostatní proti Republice Rakousko*, č. 19010/07.

⁹⁸ rozsudek ESLP ze dne 24. června 2010, *Schalk a Kopf proti Rakousku*, č. 30141/04.

4 Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl ÚS 7/15 a jeho dopad na Českou republiku

4.1 Skutkový stav

Navrhovatel řízení u ÚS uvedl, že odbor sociální péče a zdravotnictví Úřadu městské části Praha 13 (dále jen „Úřad“) zastavil usnesením ze dne 25. března 2014, č. j.: P 13-2735/2014, řízení o zařazení navrhovatele do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli. Podle Úřadu navrhovatel nesplňoval zákonné požadavky k tomu, aby se mohl stát osvojitelem. Navrhovatel se proti tomuto usnesení odvolal, jelikož jednání Úřadu bylo z jeho pohledu diskriminační a bylo porušeno jeho právo na rovné zacházení. Odvolání však bylo zamítnuto Magistrátem hlavního města Prahy, odborem správních činností ve zdravotnictví a sociální péči, rozhodnutím ze dne 30. dubna 2014, sp. zn. SOC: 608555/2014. Toto rozhodnutí napadl navrhovatel správní žalobou podanou k Městskému soudu v Praze.⁹⁹

Městský soud správní žalobu zamítl. Ve svém odůvodnění Městský soud uvádí, že důvod zákazu osvojení v případě homosexuálního páru plyne přímo ze zákona, podle kterého již samotný fakt, že osoba uzavřela registrované partnerství brání tomu, aby se jeden z partnerů mohl stát osvojitelem dítěte. Žádné další jiné okolnosti se nezkoumají. Navrhovatel však poukazuje na svá práva zakotvená v čl. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, které zakazují jakoukoli formu diskriminace. Dále poukazuje na čl. 21 Listiny základních práv Evropské unie, ve kterém je výslovně zakázána diskriminace z důvodu sexuální orientace. Dále navrhovatel upozorňuje na obecnou úpravu osvojení, která je zakotvena v ustanovení § 800 OZ, ze které lze dovodit, že pokud by žadatel o osvojení nežil v manželství ani v registrovaném partnerství, mohl by se za určitých podmínek stát osvojitelem. Pokud je však žadatelem osoba žijící v registrovaném partnerství, platil by zákaz osvojení jen z tohoto titulu bez posuzování dalších okolností.¹⁰⁰

4.2 Právní úprava vztahující se k případu

Podle OZ se může osvojitelem stát pouze zletilá a svéprávná osoba, která musí svými osobními vlastnostmi a způsobem života, jakož i důvody a pohnutkami, které ji vedou k osvojení, zaručit, že bude pro osvojované dítě dobrým rodičem. Dále nesmí zdravotní stav této osoby omezovat péči o osvojované dítě ve značné míře.¹⁰¹

⁹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl ÚS 7/15, bod 2.

¹⁰⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl ÚS 7/15, body 3-4

¹⁰¹ OZ, § 799.

OZ stanovuje, že osvojiteli se mohou stát manželé nebo jeden z manželů. Výjimečně se osvojitelem může stát i jiná osoba. V takovém případě rozhodne soud také o tom, že se z matriky vypouští zápis o druhém rodiči. OZ tedy umožňuje jak osvojení individuální, tak osvojení společné. O osvojení společné však mohou zažádat pouze manželé.¹⁰²

Předmětné ustanovení § 13 odst. 1 ZRegP uvádí, že existence partnerství nemůže být překážkou výkonu rodičovské zodpovědnosti partnera vůči jeho dítěti ani překážkou svěřením jeho dítěte do jeho výchovy.¹⁰³ Partner, který je zároveň i rodičem, je povinen zajistit vývoj dítěte a důsledně chránit jeho zájmy při použití přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a ohroženo jeho zdraví a tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Odst. 2 předmětného ustanovení výslovně konstatoval, že trvajícím partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte.¹⁰⁴ Odst. 3 stanovuje, že „*pokud jeden z partnerů pečuje o dítě a oba partneři žijí ve společné domácnosti, podílí se na výchově dítěte i druhý partner. Povinnosti týkající se ochrany vývoje a výchovy dítěte se vztahují i na tohoto partnera.*“¹⁰⁵

OZ výslovně nezakazuje, aby se osvojitelem mohla stát osoba žijící v registrovaném partnerství. Této možnosti brání pouze výše citované ustanovení § 13 odst. 2 ZRegP. Také z důvodové zprávy vydané k OZ plyne, že jinou osobou se rozumí osoba, která ač třeba nežije sama, nežije v žádném zákonem uznaném svazku. Nemůže se však jednat o registrované partnery, a to zejména s ohledem na jiný právní předpis, v němž jsou vztahy registrovaných partnerů upraveny.¹⁰⁶ Registrovaní partneři se tedy nemohli stát osvojiteli i podle této důvodové zprávy, když uvádí, že osvojitelem se může stát pouze osoba, která nežije v žádném zákonem uznaném svazku, což registrované partnerství určitě je. Není však zřejmé, jaký měl zákonodárce skutečný úmysl při sestavování a přijímání ZRegP. Není ani zřejmé, čím byl zákonodárce motivován či co ho vedlo k přijetí takové úpravy. Z důvodové zprávy plyne, že osvojení dítěte registrovanými partnery, resp. jedním z partnerů, v době trvání partnerství bude zakázáno. Jako důvod byla uvedena preference náhradní výchovy dítěte heterosexuálním párem.¹⁰⁷

Je nutné se rovněž zabývat ústavně-právní úpravou, která se na případ vztahuje. Rovnost v právech a důstojnosti je zakotvena v čl. 1 Ústavy¹⁰⁸ i čl. 1 LZPS¹⁰⁹. Součástí práva rovnosti

¹⁰² OZ, § 800.

¹⁰³ ZRegP § 13.

¹⁰⁴ Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění zákona č. 312/2013 Sb, § 13.

¹⁰⁵ ZRegP § 13.

¹⁰⁶ Důvodová zpráva k OZ, obecná část, s. 199.

¹⁰⁷ Důvodová zpráva k ZRegP.

¹⁰⁸ Ústava, čl. 1.

¹⁰⁹ LZPS, čl. 1.

je rovněž právo nebýt diskriminován, které je explicitně vyjádřeno v čl. 3 LZPS, na základě kterého je zakázána diskriminace na základě pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.¹¹⁰ Tento výčet je pouze demonstrativní, což znamená, že může být rozšířen o další diskriminační důvody, jako je například sexuální orientace, která zajisté mezi diskriminační důvody patří.¹¹¹

4.3 Vyjádření veřejné ochránkyně práv

K tomuto případu se také vyjádřila veřejná ochránkyně práv Anna Šabatová, která do řízení vstoupila jako vedlejší účastník.

Šabatová na začátku odkázala na svou zprávu o šetření¹¹², kterou se budeme zabývat níže. Uvádí, že nespatřuje žádný rozumný důvod, pro který by mělo být registrovaným partnerům osvojení odepřeno. Dle Šabatové je absurdní, že se zákonodárce snaží zabránit něčemu, co není právem regulovatelné. Faktem je, že stejnopohlavní páry děti vychovávají. Nejčastěji společně partneri vychovávají dítě druhého partnera z předchozího heterosexuálního vztahu a o dítě nadále pečují. Toto ustanovení je nesmyslné také proto, že homosexuální osoba může reálně osvojit dítě sama a poté jej vychovávat společně se svým partnerem/partnerkou. Šabatová odkazuje také na judikaturu ESLP, která stanovuje, že osvojení dítěte homosexuálně orientovanou osobou lze zamítnout pouze, pokud existují i jiné důvody pro zamítnutí než samotná sexuální orientace osvojitele. VOP také poukázala na zahraniční právní úpravu, kde z 28 států EU bylo stejnopohlavním párům umožněno v 11 z nich uzavřít manželství a v dalších 6 zemích mohly tyto páry uzavřít registrované partnerství. Z těchto 17 států bylo stejnopohlavním párům povoleno společně si osvojit dítě ve 13 státech a ve 2 státech bylo možné osvojit si dítě partnera. Česká republika a Maďarsko i v současné době jsou jediné dva státy umožňující uzavření registrovaného partnerství, které ovšem partnerům zapovídají právo osvojit si dítě. Šabatová na závěr shrnuje, že v napadeném ustanovení spatřuje porušení čl. 8 a čl. 14 Úmluvy a čl. 10 odst. 2 LZPS, a proto navrhuje zrušení tohoto ustanovení.¹¹³

4.3.1 Zpráva o šetření veřejné ochránkyně práv

VOP se při svém šetření zabývala dvěma hledisky – postupem orgánů veřejné moci a porušením práva na rovné zacházení. VOP konstatuje, že orgány veřejné moci jsou povinny

¹¹⁰ LZPS, čl. 3

¹¹¹ Michal Bobek In: WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 99.

¹¹² Zpráva o šetření veřejné ochránkyně práv ze dne 1. července 2014, sp. zn.: 2977/2014/VOP.

¹¹³ Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl ÚS 7/15, body 12-13.

v rámci svého rozhodování postupovat v souladu s pozitivním právem. Orgány veřejné moci mohou postupovat v rozporu s právem, pokud je pozitivní právo natolik nespravedlivé, že jej již nelze za právo považovat. Dále uvádí, že orgány veřejné moci nejsou příslušné k projednávání ústavnosti právních předpisů. Na druhou stranu je ale nutné, aby tyto orgány vykládaly a interpretovaly právní předpisy ústavně konformním výkladem. VOP závěrem uvedla, že v rozhodnutí Úřadu spatřuje porušení práva na rovné zacházení, jelikož stěžovateli nebylo umožněno osvojit si dítě jen z důvodu sexuální orientace a uzavření registrovaného partnerství. VOP dospěla k závěru, že postup orgánů veřejné moci byl správný, jelikož postupovaly v souladu s platným právem. Současně však bylo porušeno právo stěžovatele na rovné zacházení, proto by předmětné ustanovení mělo být zrušeno. Vykonávat kontrolu ústavnosti je však v ČR příslušný pouze ÚS, proto stěžovateli doporučila podat správní žalobu, případně zahájit řízení u ÚS.¹¹⁴

4.4 Odůvodnění ÚS

ÚS ve svém nálezu poukazuje na skutečnost, že neexistuje žádné základní právo na osvojení dítěte. ÚS akceptuje volnost, která je zákonodárci dána při úpravě vztahů mezi osobami stejného pohlaví. Současně však nemůže přehlížet, že v současnosti dochází k velkým změnám ve způsobu soužití dvou osob. Rozvod je dnešní společností vnímán jako něco naprosto normálního a stále více osob žije samostatně či v nesezdaném svazku. Ústavní soud ovšem považuje upřednostnění manželství jako formy soužití dvou osob za zcela ústavně konformní. Tato preference ostatně vyplývá i z čl. 6 Evropské úmluvy o osvojení dítěte, podle které zákon bude povolovat osvojení dítěte pouze v případech, kdy se jedná buď o dvě osoby žijící v manželském svazku nebo o osobu jedinou. Manželství je vnímáno jako nejtěsnější forma soužití dvou osob různého pohlaví, ke kterému dochází na základě svobodného rozhodnutí těchto osob. Institut manželství tak dává největší předpoklad pro nejlepší naplnění účelu osvojení, což je nejlepší zájem dítěte.¹¹⁵

Z napadeného ustanovení však vyčnívá několik nelogičností. OZ totiž na jedné straně umožňuje, aby dítě mohlo být výjimečně osvojeno i jinou osobou nežli manžely. Současně však ZRegP výslovně brání tomu, aby touto osobou byla osoba žijící v registrovaném partnerství. Zákonodárce tedy umožnil, aby se osvojitelem mohl stát i jedinec, který nežije v manželském svazku a dále nestanovil žádná omezení v tom, zda se jedná o osobu homosexuálně či heterosexuálně orientovanou. Jedna z nelogičností, která z této úpravy plyne spočívá v tom,

¹¹⁴ Zpráva o šetření veřejné ochránčyně práv ze dne 1. července 2014, sp. zn.: 2977/2014/VOP.

¹¹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl ÚS 7/15, body 36-39.

že ZRegP výslovně zakazoval, aby tento jedinec, který má zájem stát se osvojitelem, žil v registrovaném partnerství. Výsledkem je tedy stav, ve kterém se osoba, která žije společně s osobou stejného pohlaví, avšak se kterou neuzavřela registrované partnerství, mohla požádat o zařazení do registru žadatelů vhodných stát se osvojiteli a této žádosti by mohlo být reálně vyhověno. Nicméně pokud by ta stejná osoba uzavřela registrované partnerství, tato možnost je jí odepřena.¹¹⁶ Další nelogičnost se projevuje v již zmiňovaném odst. 3 napadeného ustanovení. Tento odstavec totiž naznačuje, že zákonodárce s péčí registrovaných partnerů o dítě přímo počítá, když jim ukládá povinnost se o takové dítě starat a pečovat. Na druhé straně jim přesto odepírá možnost podat žádost o osvojení dítěte. Z naprosto nepochopitelného důvodu toto ustanovení registrovaným partnerům zakazuje registrovaným partnerům osvojit dítě a hned v dalším odstavci je zavazuje povinností o dítě pečovat.¹¹⁷ Důsledek nemožnosti osvojit dítě však plyne z pouhého uzavření legálního registrovaného partnerství, nikoliv ze závadného, neetického či protiprávního jednání osoby. Lidská důstojnost v tomto případě byla určitě porušena. Vzhledem k tomu, že napadené ustanovení Ústavní soud shledal rozporným s právem na lidskou důstojnost, s právem na soukromý život a se zákazem diskriminace, vyhověl Ústavní soud této stížnosti a napadené ustanovení § 13 zákona o registrovaném partnerství zrušil.¹¹⁸

4.5 Odlišná stanoviska

4.5.1 Odlišné stanovisko soudce Ludvíka Davida

JUDr. Ludvík David, CSc. ve svém odlišném stanovisku uvedl, že se domnívá, že neměla být z předmětného nálezu vypuštěna komparistická část, v níž soudce zpravodaj osvětlil rozdíly a řešení této otázky v právních řádech jiných evropských států. Z této komparistické části by vyplynulo, že státy západní Evropy jsou v přístupu k registrovanému partnerství a osvojení registrovanými partnery mnohem volnější a liberálnější, než je tomu ve středu a na východě Evropy. Soudce David dále vytyká předmětnému nálezu jeho neosobnost, kdy říká, že se nález nijak nevyslovuje ke způsobilosti registrovaného partnera kvalitně vychovávat dítě, ať už individuálně nebo v páru. Několikrát je navíc v nálezu vyjádřena silná preference tradiční heterosexuální rodiny, kdy David podle nálezu ÚS chápe rodinu především jako institut biologický, založený na příbuzenství osob, nikoliv jako uměle vytvořené sociální společenství. Dle Davida se budou soudy cítit vázány důvody vyhlášeného nálezu a uchazeči o osvojení žijící v registrovaném partnerství tak budou podrobeny zkoumání zda jsou vhodnými osvojiteli.

¹¹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl ÚS 7/15, bod 40.

¹¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl ÚS 7/15, bod 42.

¹¹⁸ Tamtéž, body 47-50

V případě možné kolize návrhu na osvojení podaného osobou žijící v registrovaném partnerství a jinou osobou, to může osobu žijící v registrovaném partnerství stavět do nevýhodné pozice.¹¹⁹

4.5.2 Odlišné stanovisko Jaromíra Jirsy

JUDr. Jaromír Jirsa uvádí, že se ztotožňuje s důvody rozhodnutí a jeho výrokem. Dokonce souhlasí i s odůvodněním rozhodnutí, považuje však za důležité, aby v nálezů zaznělo následující. Dle soudce Jirsy je podstatou rozhodnutí fakt, že vyloučení osob, které uzavřely registrované partnerství, z možnosti ucházet se o individuální osvojení dítěte, je lidsky nedůstojné a diskriminační. Uvádí, že možnost společně osvojit dítě registrovanými partnery je záležitostí čistě politickou a ÚS se tímto nálezem nesnaží nakročit k možnosti společného osvojení. Z pohledu soudce Jirsy jde ÚS především o to, aby bylo dítěti, které bude individuálně osvojeno, lépe než v ústavní péči. Zrušením předmětného ustanovení zákona o registrovaném partnerství se ovšem stále nemůže individuálním osvojením stát jeden z registrovaných partnerů rodičem dítěte druhého partnera. Podle OZ by totiž došlo osvojením k výmazu biologického rodiče z matriky. Rovněž zdůrazňuje, že ÚS tímto rozhodnutím nezamýšlí přispět k rozvrácení tradičního pojetí rodiny.¹²⁰

4.5.3 Odlišné stanovisko soudce Vladimíra Sládečka

Prof. JUDr. Vladimír Sládeček, DrSc. uvádí, že dle jeho názoru přísluší rozhodování o osvojení registrovanými partnery zákonodárci, nikoli soudu. ÚS proto neměl nahrazovat pravomoc a vůli Parlamentu ČR a o této věci neměl vůbec rozhodovat. Říká, že soudci ÚS by si neměli přisvojovat postavení zákonodárců a mají být pouhým orgánem ochrany ústavnosti. Zdůrazňuje, že v nálezů ÚS je uvedeno, že neexistuje základní právo na osvojení dítěte. Není dáno ani základní právo na uzavření manželství, a je proto zcela na zákonodárci, zda a jakým způsobem bude tento vztah v právním řádu upraven. Obdobný názor vyplývá i z rozhodnutí ESLP ve věci Fretté proti Francii, kde je uvedeno, že státy mají na poli adopce stejnopohlavními páry širokou míru uvážení. V té době byl navíc vládou projednáván návrh zákona, který se dotýká napadeného ustanovení. ÚS měl proto zaujmout vyčkávací postoj nebo návrh zamítnout. Rovněž měl ÚS podle soudce Sládečka respektovat vůli zákonodárce a zachovat princip zdrženlivosti. Přesto, že je v nálezů ÚS několikrát namítána nelogičnost a iracionálnost právní úpravy, nezakládá to její protiústavnost. Nelogičnost či iracionálnost by se jistě dala najít v ustanovení více zákonů. Sládeček dále namítá, že k nelogičnosti právní úpravy přispělo přijetí

¹¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl ÚS 7/15.

¹²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl ÚS 7/15.

OZ. ÚS se v odůvodnění nijak nevypořádává s faktem, že základní právo na adopci neexistuje a právní úprava vztahů párů stejného pohlaví má být ponechána zákonodárství. ÚS je oprávněn zabývat se pouze zákazem diskriminace a nejlepším zájmem dítěte. Těmito důvody se ÚS však zabývá pouze sporadicky, kritériu nejlepšího zájmu dítěte se nevěnuje vůbec. Odůvodnění dle Sládečka také nedbalo standardních postupů dosavadního rozhodování ÚS, např. testu přímé diskriminace či důkladnější analýzy důvodnosti rozlišování. Argumentace ÚS tkví zejména v tom, že došlo k porušení práva na lidskou důstojnost. Porušení lidské důstojnosti je spatřováno v nemožnosti registrovaných partnerů osvojit dítě. Nemožnost vychovávat dítě vlastní či osvojené však dle Sládečka člověka nezbavuje lidské důstojnosti.¹²¹

4.5.4 Odlišné stanovisko soudce Jiřího Zemánka

JUDr. Ing. Jiří Zemánek, CSc. uvádí, že se ztotožňuje s názorem, že nemožnost ucházet se o osvojení dítěte osobou žijící v registrovaném partnerství je diskriminační, jelikož tato možnost je umožněna osobě s homosexuální orientací, která však neuzavřela registrované partnerství. Zemánek se zaměřuje na evolutivní výklad Úmluvy, o který se předmětný nález opírá, a doktrínu margin of appreciation, podle které musí ESLP při rozhodování brát na vědomí, že orgány členských států mohou posoudit podmínky pro použití Úmluvy z hlediska potřeb daného členského státu lépe než ESLP. Tyto orgány členských států totiž ve svém rozhodování a výkladu Úmluvy zohledňují své kulturní a historické zvyky a odlišnosti, jako i vnitrostátní judikaturu. Toto dle Zemánka platí především v citlivých tématech, což osvojení dítěte registrovanými partnery bezpochyby je. Nelze proti sobě stavět formy heterosexuálního a homosexuálního soužití. Je však nutné zabývat se objektivními rozdíly mezi nimi, které by měl soud rozhodující o osvojení vždy s ohledem na nejlepší zájem dítěte zvážit, a to nepřítomnost ženského či mužského faktoru ve výchově dítěte.¹²²

4.6 Dopad nálezu na českou společnost a český právní řád

Rozhodnutí ÚS hodnotím kladně, jelikož jak bylo výše několikrát zmíněno, právní úprava v otázce osvojení byla značně nelogická a neexistoval žádný legitimní důvod pro zákaz osvojení osobami, které uzavřely registrované partnerství. Samotná důvodová zpráva k ZRegP jako jediný důvod pro přijetí této právní úpravy uváděla pouze preferenci výchovy dítěte heterosexuálním párem, což je diskriminující a protiústavní. Stát nemůže osoby trestat pouze za to, že vstoupily do právem uznaného svazku, když jim státem byla možnost osvojit dítě před vstupem do partnerství připuštěna. Žádná osoba nemůže být diskriminována z důvodu své

¹²¹ Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl ÚS 7/15.

¹²² Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl ÚS 7/15.

sexuální orientace, když sexuální orientace neurčuje, zda osoba bude pro dítě dobrým rodičem. Bohužel zrušením předmětného ustanovení ZRegP bylo připuštěno pouze osvojení individuální, nikoli společné osvojení, které není registrovaným partnerům povoleno na základě ustanovení OZ.

ÚS se však nejdříve zabýval judikaturou ESLP a právem na rodinný život a zákazem diskriminace a poté nečekaně zrušil ustanovení ZRegP z důvodu porušení lidské důstojnosti. ÚS se tak měl pravděpodobně vydat cestou ESLP a zrušit předmětné ustanovení především z důvodu zákazu diskriminace a porušení práva na rodinný život. Rovněž nesouhlasím s definicí rodiny, kterou ÚS ve svém nálezu uvedl. ÚS judikoval, že rodinou se rozumí především seskupení pokrevně spřízněných osob, které spolu žijí, případně osob majících mezi sebou vztah obdobný vztahu biologickému, který vznikl například osvojením. ESLP judikoval, že pod pojem rodinný život též spadá vztah stejnopohlavních osob. Jelikož ÚS zrušil předmětné ustanovení a registrovaným partnerům umožnil žádat o individuální osvojení, měl vymezit rodinu obdobným způsobem jako ESLP. Rodinu totiž bezesporu tvoří nejen pokrevně spřízněné osoby, ale za rodinu je též nutné považovat osoby stejného pohlaví, které spolu tvoří rodinnou a společnou domácnost.¹²³

¹²³ ČERVÍNEK, Zdeněk. KOPA, Martin. *Czech Constitutional Court: Czech Law Forbidding Registered Partners to Adopt Children is Unconstitutional. But Is the Judgment *Really* Good News for LGBTQ?* [online]. In: *iconnectblog.com*, 29. června 2016 [cit. 4. února 2022]. Dostupné z: <http://www.iconnectblog.com/2016/07/czech-constitutional-court-czech-law-forbidding-registered-partners-to-adopt-children-is-unconstitutional-but-is-the-judgment-really-good-news-for-lgbtq/>.

5 Zahraniční právní úprava a návrh možné právní úpravy v České republice

5.1 Slovensko

V sousedním Slovensku je osvojení upraveno obdobně jako v České republice. Osvojením má rovněž mezi osvojencem a osvojitelem vzniknout vztah stejný či obdobný vztahu mezi rodičem a dítětem. Společně osvojit nezletilé dítě mohou stejně jako v ČR pouze manželé. Na Slovensku je též umožněno přiosvojit si dítě svého manžela. Dále může osvojit dítě pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli nezletilého dítěte. Nezletilé dítě může výjimečně osvojit i osamělá osoba, pokud je takové osvojení v zájmu dítěte.¹²⁴ Poslední návrh zákona o registrovaném partnerství byl slovenskému parlamentu doručen na konci srpna loňského roku. Tento návrh zákona umožňoval uzavřít registrované partnerství také heterosexuálním párům, které nemají zájem uzavřít manželství. Partneři by podle návrhu zákona mohli osvojit dítě druhého partnera, měli by nárok na vdovský důchod či na poskytnutí informací o zdravotním stavu partnera. Dále by byl registrovaný partner zařazen mezi zákonné dědice. Přes veškeré snahy však není na Slovensku stále povoleno stejnopohlavním párům uzavřít registrované partnerství či jinou formu svazku.¹²⁵ Na území Slovenska se v roce 2015 konalo referendum o rodině, které mělo za cíl zjistit, zda občané souhlasí s tím, aby manželství bylo výhradně svazkem muže a ženy či zda souhlasí, aby nebylo umožněno stejnopohlavním párům osvojit si dítě a dítě vychovávat. Dále mělo být zjištěno, zda občané souhlasí s tím, aby pouze manželství byla přiznána zvláštní ochrana a aby pouze manželé měli určitá práva a povinnosti. Účast voličů však dosáhla pouze 21,41 %, referendum tedy bylo neplatné. Přes 90 % zúčastněných však na výše uvedené otázky odpovědělo ANO. Kvůli nízké účasti tak nelze z výsledků učinit závěr o veřejném mínění na Slovensku, převážná většina zúčastněných však souhlasila s vymezením manželství jako svazku pouze mezi mužem a ženou a souhlasí se zákazem osvojení registrovanými partnery.¹²⁶

5.2 Rakousko

1. 1. 2010 se stal v Rakousku platným zákon BGB I. Nr. 135/2009, na jehož základě mohly osoby stejného pohlaví uzavřít registrované partnerství. Tuto možnost měly osoby zletilé

¹²⁴ Zákon č. 36/2005 Z. z., o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ve slovenském znění.

¹²⁵ Česká tisková kancelář. *Do slovenského parlamentu putuje návrh zákona o registrovaném partnerství*. [online]. In: Advokátnídeník.cz, 30. srpna 2021 [cit. 29 ledna 2022]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2021/08/30/do-slovenskeho-parlamentu-putuje-navrh-zakona-o-registrovanem-partnerstvi/>.

¹²⁶ VARGOVÁ, Zuzana. *Ke slovenskému "referendu o rodině"*. [online]. pravni prostor.cz, 18. února 2015 [cit. 4. února 2022]. <https://www.pravni prostor.cz/clanky/ostatni-pravo/referendum-na-slovensku>.

a svéprávné. Nesvéprávné osoby musely mít k uzavření registrovaného partnerství souhlas opatrovníka. Registrované partnerství se stejně jako v Česku uzavíralo na základě projevu vůle dvou osob, které chtěly toto partnerství uzavřít. V ustanovení § 8 odst. 4 tohoto zákona byl stanoven zákaz společného osvojení partnerů a zákaz osvojení dítěte druhého partnera.¹²⁷

Dne 1. 8. 2013 vstoupila v Rakousku v platnost novela občanského zákoníku umožňující individuální osvojení nesezdaným párům stejného pohlaví. Stalo se tak necelý půl rok po rozsudku ESLP ve věci X a ostatní proti Rakousku, ve kterém bylo vysloveno, že se Rakousko dopouští vůči homosexuálně orientovaným osobám diskriminace.¹²⁸

V roce 2016 byl Ústavním soudem zrušen zákaz společného osvojení stejnopohlavními páry. Nemožnost společně si osvojit dítě shledal rakouský Ústavní soud jako protiústavní. Ve svém rozhodnutí soud uvedl, že neexistuje žádné objektivní ospravedlnění pro odlišná pravidla osvojení pouze na základě odchylné sexuální orientace.¹²⁹

Od roku 2019 je v Rakousku stejnopohlavním párům umožněno uzavřít manželství. Rakousko toto umožnilo na základě rozhodnutí Ústavního soudu, který konstatoval, že rozdíly mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím nelze v dnešní době dodržet, aniž by současně nedošlo k diskriminaci párů osob stejného pohlaví. Manželství i registrované partnerství tedy mohou uzavřít jak stejnopohlavní páry, tak páry osob různého pohlaví.¹³⁰

5.3 Německo

V Německu mohly stejnopohlavní páry v souladu se zákonem BGBI. I S. 266 uzavřít registrované partnerství od roku 2001. Cílem zákona bylo omezit diskriminaci párů stejného pohlaví a poskytnout jim možnost dát svému partnerství právní rámec. Zákon o registrovaném partnerství přiznával stejnopohlavním párům s pár výjimkami stejná práva a povinnosti jako manželům. Tento zákon rovněž partnerům umožňoval osvojit si dítě svého protějšku, nebylo však možné osvojení společné.¹³¹ O tomto zákonu se v Německu vedly hojné diskuze, zákon byl dokonce projednáván u německého Ústavního soudu. Stěžovatelé namítali, že přijetím

¹²⁷ zákon Rakouské republiky ze dne 30. 12. 2009, zákon o registrovaném partnerství (BGBI. I Nr. 135/2009), v německém znění.

¹²⁸ *Austria becomes the 14th European country to allow same-sex second-parent adoption.* [online]. ilga-europe.org, 1. srpna 2013 [cit. 12. ledna 2022]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20131029211436/http://www.ilga-europe.org/home/guide_europe/country_by_country/austria/austria_second_parent_adoption_13th.

¹²⁹ *Österreich: Adoptionsverbot für Homo-Paare verfassungswidrig.* [online]. queer.de, 14. ledna 2015. [cit. 12. ledna 2022]. Dostupné z: https://www.queer.de/detail.php?article_id=23025.

¹³⁰ *Gay marriage in Austria approved by Constitutional Court.* [online]. dw.com/en, 5. prosince 2017. [cit. 13. ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/gay-marriage-in-austria-approved-by-constitutional-court/a-41654156>.

¹³¹ zákon Německé spolkové republiky ze dne 16. února 2001, zákon o registrovaném partnerství (BGBI. I 2001 S. 266), v německém znění.

zákonu o registrovaném partnerství je porušen čl. 6 německého základního zákona, kterým je garantována zvláštní ochrana manželství. Toto však německý soud zamítl a shledal, že text zákona je v souladu s německým základním zákonem.¹³²

Od 1. 10. 2017 je v Německu stejnopohlavním párům otevřena možnost uzavřít manželství. Uzavření registrovaného partnerství již v Německu možné není. Jelikož je umožněno homosexuálním párům uzavřít manželství, mohou si tyto páry v Německu, stejně jako manželé, společně osvojit dítě.¹³³

5.4 Itálie

Italský ústavní soud v roce 2010 vynesl rozsudek, kterým bylo konstatováno, že stejnopohlavní páry mají nárok na právní uznání. Soud prohlásil, že italská Ústava musí být vykládána s ohledem na vývoj společnosti, a italský parlament tak v souladu s tímto rozsudkem měl přijmout právní úpravu zakotvující vztah stejnopohlavních párů. Podoba této úpravy byla v plné diskreci parlamentu a nemuselo se jednat o manželství. Itálie však ani po pěti letech od vydání tohoto rozsudku nečinila žádné kroky, právní institut upravující vztah osob stejného pohlaví nepřijala, a proto se případ dostal až k ESLP, kde bylo rozhodnuto ve věci *Oliari a další proti Itálii*.¹³⁴ V tomto rozsudku ESLP uvedl, že Itálie porušila čl. 8 Úmluvy, když nepřijala do svého právního řádu úpravu registrovaného partnerství či jiného svazku stejnopohlavních párů. Tento rozsudek byl jeden z prvních rozsudků, ve kterém bylo stanoveno, že absence právní úpravy upravující svazek osob stejného pohlaví je protiústavní. Toto rozhodnutí ovšem nezakládá povinnost všech evropských států zakotvit do svého právního řádu registrované partnerství, pouze reaguje na fakt, že italský parlament měl takovou úpravu přijmout již v roce 2010 na základě rozsudku italského ústavního soudu. Od roku 2015 tak je v Itálii možné uzavřít registrované partnerství.¹³⁵

5.5 Další evropské státy

První zemi na světě, která přijala zákon umožňující uzavřít manželství párům stejného pohlaví, je Nizozemí. Novela občanského zákoníku umožňující uzavřít stejnopohlavní manželství byla schválena v prosinci roku 2000. Tato novela rovněž umožnila osobám žijícím v manželství s osobou stejného pohlaví společně osvojit dítě. Druhým státem na světě, který

¹³² Rozhodnutí německého federálního ústavního soudu ze dne 17. 7. 2002, sp. zn.: 1 BvF 1/01 -, Rn. 1-147.

¹³³ STEINMEIER, Frank-Walter. *Gesetz zur Ehe für alle unterzeichnet*. [online]. zeit.de, 21. července 2017. [cit. 13. ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2017-07/ehe-fuer-alle-frank-walter-steinmeier-bundespraesident-unterzeichnung>.

¹³⁴ rozsudek senátu ESLP ze dne 21. 7. 2015, *Oliari proti Itálii*, č. 18766/11 a 36030/11.

¹³⁵ KOZUBÍK, Jan. WINTR, Jan. Ústavní soudy a práva gayů a leseb – veřejné mínění jako determinant rozhodnutí soudů? *Jurisprudence*, 2016, č. 6, s. 39-40.

umožnil stejnopohlavním párům uzavřít manželství, je Belgie, která tak učinila v roce 2003. Právo adoptovat dítě však těmto osobám bylo v Belgii přiznáno až v roce 2006. Třetí zemí v Evropě, která povolila stejnopohlavní manželství, bylo v roce 2005 Španělsko. Současně s přijetím zákona o stejnopohlavním manželství byla těmto párům rovněž otevřena možnost společného osvojení. V EU mohou stejnopohlavní páry uzavřít manželství také v Dánsku, Finsku, Irsku, Lucembursku, Portugalsku a Švédsku. Ve všech těchto zemích je rovněž stejnopohlavním párům žijícím v manželství umožněno osvojit si společně dítě.¹³⁶ Mimo EU je v Evropě povoleno stejnopohlavní manželství v Norsku, na Islandu, ve Skotsku, Velké Británii a Irsku. Poslední evropskou zemí, která povolila uzavření stejnopohlavního manželství, je Švýcarsko, které tak učinilo v září 2021. Novela zákona povolující uzavření manželství stejnopohlavním párům nabyla účinnosti 1. 7. 2022.¹³⁷

V Nizozemsku, Francii, Belgii, Lucembursku, Maltě, Španělsku a Rakousku mohou stejnopohlavní páry uzavřít jak manželství, tak registrované partnerství. Tyto právní řády tedy dávají párům homosexuálně i heterosexuálně orientovaným osobám na výběr, kterou formu svazku uzavřou. Registrované partnerství však v těchto zemích představuje pouze doplňkový institut. Mohou jej tak uzavřít páry, které nechtějí uzavřít manželství, ale chtějí svůj vztah upravit jiným způsobem.¹³⁸

V dalších státech EU, konkrétně v České republice, Slovinsku, Maďarsku, Chorvatsku, Kypru, Řecku, Itálii a Estonsku, je jedinou formou úpravy vztahu stejnopohlavních párů registrované partnerství. V některých těchto zemích mají registrovaní partneři však téměř totožná práva a povinnosti jako manželé. Například ve Slovinsku jsou registrovaným partnerům přiznána veškerá práva jako manželům. Jediná výjimka spočívá v nemožnosti společně si osvojit dítě. Co se týče osvojení, tři z těchto států umožňují partnerovi přiosvojení dítěte druhého partnera. Dítě svého partnera tak může druhý partner osvojit ve Slovinsku, Itálii a Estonsku. Další státy EU, které mají ve svém právním řádu zakotveno registrované partnerství, nepřipouští partnerům ani osvojení společné, ani osvojení dítěte druhého partnera. Jedná se o Českou republiku, Maďarsko, Chorvatsko, Řecko a Kypr.¹³⁹

Pouhých 6 zemí EU neupravuje vztah stejnopohlavních párů vůbec, a to Bulharsko, Litva, Lotyšsko, Polsko, Rumunsko a Slovensko. Ani v jedné z těchto zemí není umožněno

¹³⁶ MASCI, David. *Same-Sex Marriage Around the World*. [online]. pewforum.org, 28. října 2019. [cit. 18. ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.pewforum.org/fact-sheet/gay-marriage-around-the-world/>.

¹³⁷ O'SULLIVAN, Domhnall. *'Marriage for all' wins thumping approval of Swiss voters*. [online]. swissinfo.ch, 26. července 2021. [cit. 3. února 2022]. Dostupné z: <https://www.swissinfo.ch/eng/politics/voters-have-last-word-on--marriage-for-all--bill/46969634>.

¹³⁸ PALÁSEK, Milan. Česká republika na evropské duhové křižovatce? *Právní rozhledy*. 3/2019, s. 92.

¹³⁹ Tamtéž, s. 92-94.

stejnopohlavním párům osvojit si dítě. Pro uvedené země je také typické ústavní zakotvení manželství jako výhradního svazku mezi mužem a ženou. Výjimku zde tvoří Rumunsko, které definici manželství nemá vymezenou na ústavní úrovni.¹⁴⁰

5.6 Možná novelizace právní úpravy v Česku s ohledem na zahraniční právní úpravu

Česká právní úprava se v mnohém inspirovuje v zahraničních právních řádech, především v rakouském a německém právním řádu. Při sestavování OZ sloužil českým právníkům jako inspirační zdroj např. rakouský ABGB nebo německý BGB. OZ byl v Česku přijat před deseti lety v roce 2012, z čehož vyplývá, že česká právní úprava týkající se osvojení je již poněkud zastaralá a měla by reflektovat změny, které ve společnosti za dobu 10 let proběhly a stále probíhají. Česká republika by se tak v mnohém mohla inspirovat v ostatních evropských zemích a právní úpravu týkající se registrovaných partnerů a osvojení registrovanými partnery po vzoru zahraničí novelizovat.

Nejjednodušší varianta, jak vyřešit problém úpravy vztahu stejnopohlavních párů, je otevřít manželství pro tyto páry a učinit z manželství institut ryze neutrální. Manželství je v OZ definováno jako svazek muže a ženy.¹⁴¹ Stačilo by pouze upravit právní definici manželství, která by vymezovala manželství jako svazek dvou osob bez ohledu na pohlaví. Manželství by tak mohly stejnopohlavní páry uzavřít po novelizaci pouze jednoho paragrafu. S uzavřením manželství by stejnopohlavní páry požívaly stejných práv a povinností jako heterosexuální páry žijící v manželství, což by znamenalo, že stejnopohlavní páry by rovněž mohly společně osvojit dítě či přiosvojit si dítě svého manžela či manželky. Jak již bylo výše řečeno, česká právní úprava je v tomto nelogická, jelikož umožňuje registrovaným partnerům osvojit si dítě individuálně, ale zakazuje jim osvojení společné. Zákaz společného osvojení je z důvodů vymezených výše pro dítě zcela nevýhodný a rovněž nelogický, když tyto děti fakticky s rodiči stejného pohlaví již žijí.

Jako jedna z dalších možností se jeví novela ZRegP, která by registrovaným partnerům přiznávala veškerá práva a povinnosti jako mají manželé. Takovou novelou by například partneři také mohli společně osvojit dítě a oba být pro dítě plnohodnotnými rodiči i z pohledu práva.

Další možnou inspiraci lze najít například ve francouzském právním řádu, který upravuje tzv. *pacte civil de solidarité*, neboli smlouvu o občanské solidaritě. Jedná se o smluvní vztah

¹⁴⁰ PALÁSEK, Milan. *Česká republika...*, s. 94.

¹⁴¹ OZ, § 655.

mezi dvěma osobami bez ohledu na pohlaví. PACS tak mohou uzavřít heterosexuálně i homosexuálně orientované osoby. Dnes mají již páry uzavírající PACS stejná práva a povinnosti jako manželé. Možnost uzavření PACS však v 95 % využívají stejnopohlavní páry.¹⁴²

5.7 Novely projednáváné v České republice

5.7.1 Návrh novely ZRegP

Již od roku 2010 se část české politické scény snaží prosadit novelu ZRegP. Tato novela měla zrovnoprávnit homoparentální rodiny. Na základě této novely mělo být umožněno registrovaným partnerům tzv. přiosvojení, čímž by dítě získalo dva plnohodnotné rodiče s totožnými právy a povinnostmi. Novela byla navržena již v roce 2013, ale z důvodu předčasného rozpuštění Poslanecké sněmovny o ní nebylo jednáno. Následně byl návrh Sněmovně předložen v roce 2014 a 2016. Návrh ale nebyl Sněmovnou projednán ani v prvním čtení. Propracovanější návrh byl Sněmovně předložen v roce 2017. Na základě této novely by přiosvojené dítě dědilo společně s pozůstalým partnerem alespoň polovinu majetku zůstavitele. Novela dále ukládala partnerům povinnost, aby se po případném rozpadu partnerství dohodly na výchově a ostatních záležitostech týkajících se nezaopatřeného dítěte. Současně mělo mezi partnery vzniknout partnerské majetkové společenství, se kterým by partneři mohli nakládat rovným způsobem za účelem udržení řádu a chodu domácnosti. Novela ovšem nebyla Poslaneckou sněmovnou schválena.¹⁴³

5.7.2 Návrh novely OZ

Návrh zákona byl Poslanecké sněmovně předložen dne 12. 6. 2018 a naposledy se jím Sněmovna zabývala dne 29. 4. 2021, kdy proběhlo první čtení návrhu zákona. K návrhu se rovněž vyjádřila vláda České republiky. Novela OZ byla navržena skupinou poslanců a měla OZ měnit v ustanovení § 655 a § 656. Původní znění ustanovení § 655 OZ, které stanovovalo, že „*manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon*“, má být změněno tak, že „*manželství je trvalý svazek dvou lidí vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon.*“ V návaznosti na změnu tohoto ustanovení má být změněno rovněž ustanovení § 656, které stanoví, že „*manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle dvou lidí, kteří hodlají vstoupit do manželství (dále jen „snoubenci“), že spolu vstupují do manželství.*“ Současně mají být změněny další ustanovení OZ, která s touto změnou souvisí.

¹⁴² ELISCHER, David. In: RADVANOVÁ, S. a kol. *Rodina a dítě...*, s. 170.

¹⁴³ BUREŠOVÁ, Kateřina. *Rodičovství a partnerství gayů a leseb v českém právu*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2020, s. 125-129.

Podle tohoto poslaneckého návrhu mají být též změněny další dotčené právní předpisy, například zákon o matrikách nebo zákon o důchodovém pojištění. Tímto návrhem by bylo též umožněno stejnopohlavním párům osvojit si společně dítě či přiosvojit si dítě svého manžela/manželky. Návrh byl sněmovnou podpořen. Pro schválení hlasovalo 41 z 93 přítomných a návrh zamířil do Ústavně-právního a Výboru pro sociální politiku, které měly návrh projednat ve lhůtě 80 dnů. Garanční Ústavně právní výbor návrh zákona však neprojednal a Výbor pro sociální politiku nepřijal žádné usnesení. Projednávání sněmovního tisku bylo ukončeno společně s koncem volebního období.¹⁴⁴

Registrovaná partnerství, která by osoby uzavřely do účinnosti této případné novely, by zůstala v platnosti a vztah těchto dvou osob by se nadále řídil ZRegP. Dříve uzavřené registrované partnerství by však nepředstavovalo překážku pro uzavření manželství dvou stejnopohlavních osob. Uzavřením manželství by ex lege zaniklo registrované partnerství. Uzavření registrovaného partnerství by po přijetí této novely nebylo možné, jelikož je zároveň navrženo zrušení ZRegP.¹⁴⁵

5.7.3 Návrh novely LZPS

Poslanecké sněmovně byl rovněž doručen návrh změny LZPS, konkrétně čl. 32 odst. 1. 1. čtení bylo zahájeno dne 14. 11. 2018. Naposledy bylo o novele jednáno dne 29. 4. 2021, kdy byl návrh zákona přikázán k projednání Ústavně právnímu výboru a Stálé komisi pro Ústavu České republiky. Ani jeden z těchto výborů návrh zatím neprojednal a projednávání sněmovního tisku bylo ukončeno s koncem volebního období. Čl. 32 odst. 1 měl nově znít takto: „*rodičovství, a rodina a manželství jako svazek muže a ženy jsou pod ochranou zákona.*“ Jelikož se však jedná o ústavní zákon, je k jeho přijetí nutné schválení třípětinovou většinou všech poslanců a třípětinovou většinou přítomných senátorů. Novela má dle důvodové zprávy nově zvýšeně chránit úplnou rodinu, za kterou je považováno manželství muže a ženy. Dále uvádí, že rodina je základní jednotkou společnosti a bez rodiny je život v lidské společnosti nemyslitelný. K hlavním funkcím rodiny podle důvodové zprávy náleží především funkce reprodukční, která má zajišťovat generační výměnu obyvatelstva. Jádrem takové rodiny proto musí být svazek muže a ženy. Manželstvím mezi sebou dvě osoby uzavírají právní i morální závazek věrnosti, trvalosti a podpory, čímž má být dítěti poskytováno zdravé a stabilní

¹⁴⁴ Sněmovní tisk č. 201: Návrh zákona, kterým se mění občanský zákoník. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 31. ledna 2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/tisky.sqw?O=8&T=201>.

¹⁴⁵ BUREŠOVÁ, Kateřina. *Rodičovství a partnerství...*, s. 131-132.

prostředí, ve kterém je vychovááno.¹⁴⁶ Přijetím této novely LZPS by homosexuálním osobám bylo definitivně znemožněno usilovat o přijetí zákona o stejnopohlavním manželství, jelikož LZPS je ústavním zákonem. Pokud by novela byla přijata, představitelé LGBT+ komunity by mohli usilovat maximálně o novelu ZRegP, kterou by jim byla přiznána rozsáhlejší práva, například také právo osvojit společně dítě či přiosvojit si dítě svého partnera. Další variantou by byla opětovná změna znění LZPS, která by manželství jako svazek muže a ženy nedefinovala.

¹⁴⁶ Sněmovní tisk č. 211: Návrh zákona, kterým se mění ústavní zákon – Listina základních práv a svobod. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 4. února 2022]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=211>.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala tématem osvojení dítěte registrovanými partnery. Ještě před pár lety nebylo registrovaným partnerům umožněno osvojit dítě vůbec, ani individuálně. Uzavření registrovaného partnerství tak představovalo překážku pro právo na osvojení přesto, že před uzavřením tohoto partnerství bylo homosexuálně orientovaným osobám individuální osvojení umožněno jako tzv. osobě jiné. Zákaz individuálního osvojení byl zcela zjevně v rozporu s právem na rovné zacházení, a proto bylo ÚS předmětné ustanovení ZRegP zakazující osvojení registrovaným partnerům zrušeno. Stále však zůstává registrovaným partnerům zapovězeno osvojení společné. Na výchovu dětí stejnopohlavními páry je stále nahlíženo jako na něco nežádoucího a nepřípustného. Společnost má stále obavy o děti vyrůstající v homoparentálních rodinách z důvodu možné šikany a chybějícího ženského či mužského faktoru. Homoparentální rodina je mnohdy pořád vnímána jako něco nenormálního. Z mnoha psychologických výzkumů však vyplývá, že výchova stejnopohlavním párem dítě nijak neomezuje či neznevýhodňuje. Zákaz společného osvojení rovněž shledávám rozporným s právem na rovné zacházení, a především v rozporu s nejlepším právem dítěte, jelikož dítě fakticky žijící se dvěma rodiči má právně rodiče pouze jednoho, což má pro dítě jen negativní důsledky. Druhý rodič je pouze sociálním rodičem, což může být problém například při zrušení partnerství nebo při úmrtí právního rodiče.

První kapitola pojednává o institutu osvojení, konkrétně jeho historickému vývoji nebo dělení osvojení. Následně je rozebrána platná právní úprava osvojení a podrobně je nahlíženo na osvojení registrovanými partnery. Závěr kapitoly patří zhodnocení a kritice právní úpravy osvojení.

Druhá kapitola pojednává o institutu registrovaného partnerství. V úvodu je opět přiblížen historický vývoj institutu a vývoj vnímání homosexuality ve společnosti. Za posledních sto let se vnímání homosexuality ve společnosti výrazně změnilo. Ještě před pár desítkami let byl homosexuální styk trestný. V dnešní době je již stejnopohlavními páry v mnoha zemích světa povoleno uzavřít manželství, především v evropských státech. V těchto státech je rovněž stejnopohlavním páry umožněno osvojit si dítě. Česká republika stále upravuje vztah stejnopohlavních párů institutem registrovaného partnerství, kde ovšem partneři stále nemají stejná práva a povinnosti jako manželé, zejména v oblasti výchovy a osvojení dětí. Závěrem kapitoly je opět kriticky nahlíženo na právní úpravu.

Třetí kapitola je věnována rozhodovací praxi ÚS a ESLP v oblasti osvojení registrovanými partnery. Z nálezů ÚS plyne, že judikatura je v českém právním prostředí v této otázce stále

nejednotná a nekonzistentní. Stěžejním hlediskem pro rozhodování v oblasti týkajících se dětí by však měl být nejlepší zájem dítěte. Mezinárodní smlouvy stanovují, že nejlepší zájem dítěte je klíčovým kritériem pro rozhodování a nařizují tak orgánům veřejné moci, aby na nejlepší zájem dítěte braly vždy ohled. ESLP stanovil, že tradiční pojetí rodiny již není jedinou správnou volbou, jak vést rodinný život a soudy musí při rozhodování reflektovat změny, ke kterým ve společnosti došlo a stále dochází. Rovněž vymezil, že sexuální orientace je nejintimnější část života jedince a zásah do této oblasti je proto možný ve značně omezené míře ze zvlášť závažných důvodů. Na druhou stranu ESLP uvedl, že otázka uzavření manželství a osvojení párů stejného pohlaví je v diskreci členských států a nemůže proto povolit manželství stejnopohlavním osobám, pokud toto neumožňuje právní řád této země.

Ve čtvrté kapitole je rozebírán stěžejní nálezn ÚS, který umožnil registrovaným partnerům individuální osvojení. Je rozebrán skutkový stav případu a také vyjádření veřejné ochránčyné práv, která uvedla, že právní úprava osvojení registrovanými partnery je v mnoha ohledech nelogická a protiústavní, a proto rovněž navrhla, aby předmětné ustanovení ZRegP bylo zrušeno. Je též pojednáváno o odlišných stanoviscích soudců, kteří především namítají, že soudcům nepřísluší rozhodovat o těchto otázkách, když tato pravomoc přísluší zákonodárcům.

Poslední kapitola se zabývá zahraniční právní úpravou a nastiňuje, jak by právní úprava mohla vypadat v České republice. Podrobněji kapitola pojednává o právní úpravě osvojení na Slovensku, v Rakousku, Německu a Itálii. Dále jsou rozebrány další evropské státy. 30 zemí ve světě umožňuje stejnopohlavním párům uzavřít manželství, z toho 16 zemí se nachází v Evropě. První zemí na světě umožňující uzavřít manželství homosexuálům bylo Nizozemí. Česká republika by se v tomto mohla evropskými zeměmi inspirovat a rovněž povolit těmto párům uzavřít manželství. Tato varianta se jeví jako nejjednodušší, jelikož by stejnopohlavní páry mohly automaticky osvojit společně dítě. Kapitola se rovněž zabývá návrhy změn zákonů, které byly předneseny Poslanecké sněmovně v souvislosti s osvojením registrovanými partnery a stejnopohlavním manželství.

Z poznatků, které jsem během psaní práce získala, vyplývá, že právní úprava týkající se vztahu stejnopohlavních osob a osvojení dítěte těmito osobami, je zastaralá a potřebuje novelizovat. Většina vyspělých zemí světa se přiklonila ke stejnopohlavnímu manželství a měla by tak učinit i Česká republika.

Seznam použitých zdrojů

Monografie a učebnice:

1. BUREŠOVÁ, Kateřina. *Rodičovství a partnerství gayů a leseb v českém právu*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2020, 161 s.
2. FRANCOVÁ, Marie, DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 260 s.
3. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol.: *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2017, 400 s.
4. KŘÍSTEK, Adam. *Osvojení dětí: úplná adopce v českém právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 136 s.
5. RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C.H. Beck, 2015, 216 s.
6. SEIDL, Jan a kol. *Od žaláře k oltáři – Emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host. 2012, 584 s.

Komentáře:

7. HRUŠÁKOVÁ, Milada a kol. *Zákon o rodině – Komentář*. Praha: C. H. Beck, 1998, 478 s.
8. KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, 1696 s.
9. MELZER, Filip, TĚGL Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655–975*, Praha: Nakladatelství Leges, 2016, 2064 s.
10. WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 931 s.

Právní předpisy:

Zákony:

11. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava české republiky, ve znění pozdějších předpisů.
12. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.
13. Zákon 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.
14. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.
15. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.
16. Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel, ve znění pozdějších předpisů.

17. Zákon Německé spolkové republiky ze dne 16. února 2001, zákon o registrovaném partnerství (BGBl. I 2001 S. 266), v německém znění.
18. Zákon č. 36/2005 Z. z., o rodině a o změně a doplnění některých zákonů, ve slovenském znění.
19. Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů.
20. Zákon Rakouské republiky ze dne 30. 12. 2009, zákon o registrovaném partnerství (BGBl. I Nr. 135/2009), v německém znění.
21. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
22. Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů.

Mezinárodní smlouvy:

23. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí, č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.
24. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 43/2000 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení.
25. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí, č. 132/2000 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o osvojení dětí.
26. Listina základních práv Evropské unie ze dne 7. prosince 2000, ve znění upraveném dne 12. prosince 2007.

Judikatura:

27. Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn.: Pl. ÚS 7/15 (N 110/81 SbNU 729)
28. Nález Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2017, sp. zn.: I. ÚS 3226/16 (N 116/85 SbNU 879)
29. Nález Ústavního soudu ze dne 15. 12. 2020, sp. zn.: Pl. ÚS 6/20
30. Rozsudek ESLP ze dne 22. 4. 1997, *X, Y a Z proti Spojenému království*, č. 21830/93
31. Rozsudek ESLP ze dne 22. 6. 2004, *Pini a ostatní proti Rumunsku*, č. 78028/01
32. Rozsudek ESLP ze dne 22. 1. 2008, *E.B. proti Francii*, č. 43546/02
33. Rozsudek ESLP ze dne 2. 3. 2010, *Kozak proti Polsku*, č. 13102/02
34. Rozsudek ESLP ze dne 24. 6. 2010, *Schalk a Kopf proti Rakousku*, č. 30141/04
35. Rozsudek ESLP ze dne 15. 3. 2012, *Gas a Dubois proti Francii*, č. 25951/07
36. Rozsudek ESLP ze dne 19. 2. 2013, *X a ostatní proti Republice Rakousko*, č. 19010/07
37. Rozsudek ESLP ze dne 26. 6. 2014, *Menesson proti Francii*, č. 65192/11
38. Rozhodnutí německého federálního ústavního soudu ze dne 17. 7. 2002, sp. zn.: 1 BvF 1/01 -, Rn. 1-147.

39. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. srpna 2006, sp. zn.: 30 Cdo 2873/2005

Časopisy:

40. KOZUBÍK, Jan. WINTR, Jan. Ústavní soudy a práva gayů a leseb – veřejné mínění jako determinant rozhodnutí soudů? *Jurisprudence*, 2016, č. 6.
41. PALÁSEK, Milan. Česká republika na evropské duhové křižovatce? *Právní rozhledy*. 2019, č. 3
42. POSPÍŠIL, Vojtěch. K osvojení dítěte registrovanými partnery. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2016, č. 3.

Internetové zdroje:

43. Česká tisková kancelář. *Do slovenského parlamentu putuje návrh zákona o registrovaném partnerství*. [online]. In: *Advokatnidenik.cz*, 30. 8. 2021 [cit. 29 ledna 2021]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2021/08/30/do-slovenskeho-parlamentu-putuje-navrh-zakona-o-registrovanem-partnerstvi/>.
44. VARGOVÁ, Zuzana. *Ke slovenskému "referendu o rodině"*. [online]. *pravni prostor.cz*, 18. 2. 2015 [cit. 4. 2. 2022]. <https://www.pravni prostor.cz/clanky/ostatni-pravo/referendum-na-slovensku>.
45. *Austria becomes the 14th European country to allow same-sex second-parent adoption*. [online]. *ilga-europe.org*. [cit. 12. 1. 2022]. Dostupné z: http://www.ilga-europe.org/home/guide_europe/country_by_country/austria/austria_second_parent_adoption_13th.
46. *Gay marriage in Austria approved by Constitutional Court*. [online]. *dw.com/en*, 5. 12. 2017. [cit. 13. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/gay-marriage-in-austria-approved-by-constitutional-court/a-41654156>.
47. *Österreich: Adoptionsverbot für Homo-Paare verfassungswidrig*. [online]. *queer.de*, 14. 1. 2015. [cit. 12. 1. 2022]. Dostupné z: https://www.queer.de/detail.php?article_id=23025.
48. STEINMEIER, Frank-Walter. *Gesetz zur Ehe für alle unterzeichnet*. [online]. *zeit.de*, 21. 7. 2017. [cit. 13. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2017-07/ehe-fuer-alle-frank-walter-steinmeier-bundespraesident-unterzeichnung>.

Ostatní

49. Důvodová zpráva k OZ

50. Důvodová zpráva k ZRegP

51. Sněmovní tisk č. 201: Návrh zákona, kterým se mění občanský zákoník. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 31. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/tisky.sqw?O=8&T=201>.

52. Sněmovní tisk č. 211: Návrh zákona, kterým se mění ústavní zákon – Listina základních práv a svobod. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 4. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=211>.

53. Zpráva o šetření veřejného ochránce práv sp. zn. 2977/2014/VOP ze dne 1. července 2014

Shrnutí

Tato práce pojednává o osvojení registrovanými partnery. Zabývá se osvojením i registrovaným partnerstvím a podrobně tyto dva právní instituty rozebírá. Práce se rovněž zaměřuje na historický vývoj obou právních institutů. Hlavním cílem práce je zjistit, jak se tyto dva právní instituty prolínají a jaké možnosti mají v České republice osoby žijící v registrovaném partnerství při osvojování dítěte. Práce se hluboce zabývá judikaturou ÚS a ESLP v oblasti osvojení dítěte registrovanými partnery a rozebírá několik vybraných rozhodnutí těchto soudů. Práce se též zaměřuje na zahraniční právní úpravu a nastiňuje, jak by se český právní řád v této otázce mohl změnit s ohledem na vývoj na evropské a mezinárodní úrovni.

Summary

This thesis is about adoption of a child by registered partners. It deals with legal institute adoption and registered partnership and analyzes these two legal institutes in detail. It also focuses on historical development of both legal institutes. The main aim of this this thesis is to analyze if homosexuals living in registered partnership can adopt a child and what possibilities they have in Czech republic. The thesis also deals with the case law of the Constitutional Court and the ECtHR in the area of adoption by registered partners. It analyzes several selected decisions of these courts. The thesis also focuses on foreign legislation and outlines how the czech legal system could change due to the development at the European and international level.

Klíčová slova

Osvojení, společné osvojení, registrované partnerství, homosexualita, sexuální orientace, zákaz diskriminace, stejnopohlavní pár, právo na rodinný život, Ústavní soud České republiky, Evropský soud pro lidská práva.

Keywords

Adoption, joint adoption, registered partnership, homosexuality, sexual orientation, non-discrimination, same-sex couple, right to family life, Constitutional Court of the Czech republic, European Court of Human Rights.